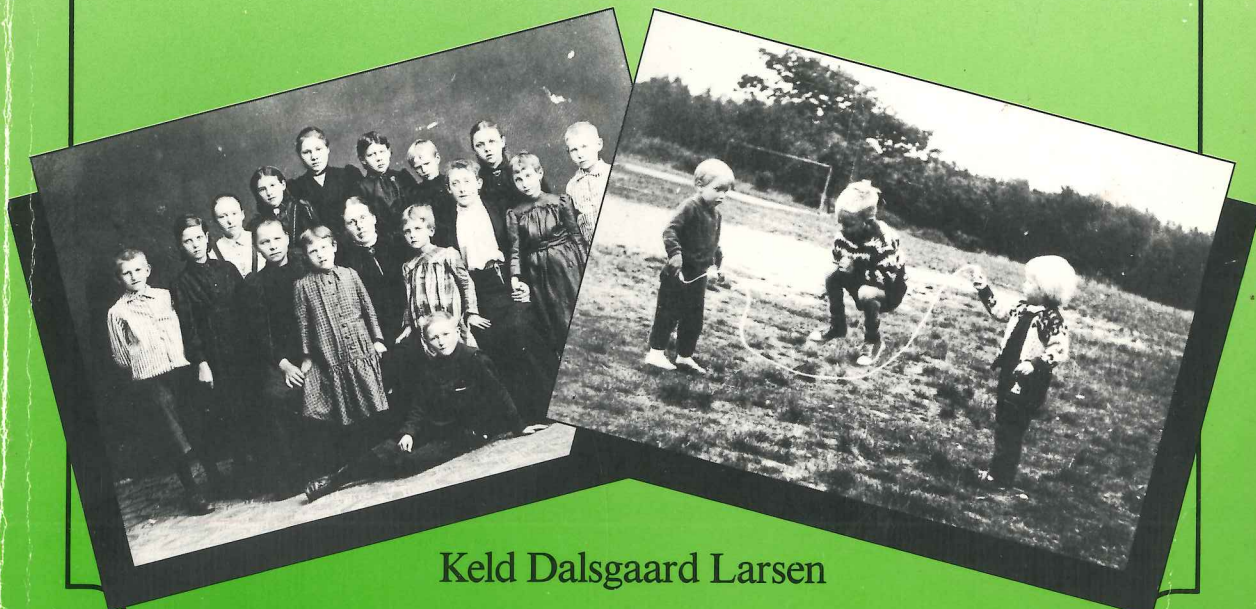

C. Knaps Minde

- et børnehjem og dets børn
1887-1987

Keld Dalsgaard Larsen

C. Knaps Minde
-et børnehjem og dets børn
1887-1987

Tekst af Keld Dalsgaard Larsen,
som også har forestået billedredaktion
og tekster til illustrationerne.

Tak for lån af fotos fra
Midtjyllands Avis og Lokalhistorisk Samling.

Bogen er sat med English Times
og trykt på 115 g sweprint.
Omslag 280 g invercote.

Bogbinderarbejde: Th. Jensen & Søn, Hjørring.

Tilrettelæggelse og produktion:
A/S Silkeborg Bogtrykkeri.

Silkeborg, juni 1987.

C. Knaps Minde
-et børnehjem og dets børn
1887-1987

Keld Dalsgaard Larsen

Indhold

Børn og børnehjem i nybyggerbyen	
Silkeborg	9
Nybyggerbyen Silkeborg	9
Den private godgørelse	9
I pjalter - en skildring fra 1870	9
Hos private	10
Silkeborg Fattiggård	11
Købmand C. Knap og børnehjemssagen	11
Silkeborg Børnehjem	12
Silkeborg Børnehjem og familien Knap	14
Børnesagen til debat	15
Privat eller kommunalt?	15
Møder	16
Børnenes Værn	18
Den selvejende institution C. Knaps Minde	18
Fra børnehjem til områdeinstitution	19
Forstanderindernes epoke	19
Ved indvielsen på Aldersrovej	20
Avisudpluk med Astrid Jaede 1934-1969	21
Forstanderparret Larsen	23
Nye tider - nye krav	24
Under amtet	25
En moderne områdeinstitution	26
Erindringer	29
Astrid Jaede fortæller	30
Baggrunden	30
Hjemmets indretning	31
Dagligdagen	32
Børnene og opdragelse	33
Højtider og fritid	33
Besættelsen	34
Knaps Minde - Drewsensvej og Aldersrovej	35
Aldersrovej	35
Fritidsliv	35
Privilegium	36
Ella Grauting fortæller	36
Det daglige arbejde	36
Børnene	38
Højtid og ferier	39
Een stor familie i fru Jaedes tid	40
Nye tider - nye skikke	41
Thorkild Knap fortæller	41
En familiearv og en forpligtigelse	41
Frederik Ottendal Nielsen fortæller	43
Hverdagen under frk. Olsen	43
Højtid under frk. Olsen	45
Ikke et hjem i almindelig forstand	46
Rose Pedersen fortæller	47
Parmo Sørensen fortæller	48
Hjemmet på Drewsensvej	48
Besættelsestiden	49
Drengestreger	50
I lære	51
Holdt kontakten vedlige	52
Inger Mogensen fortæller	52
Pligter og hverdag	52
Opdragelsen	53
Højtider	54
Et hjem	55
Nynne Kerff fortæller	57
Børnehjemstøs?	57
Forstanderparret Larsen	57
Dagliglivet under Larsens	58
På egne ben	59
Anvendt materiale	61
Forstandere på C. Knaps Minde	62
C. Knaps Mindes bestyrelsesformænd	62

Forord

Denne bog er historien om børnehjemmet i Silkeborg, om C. Knaps Mindes første 100 år. Hjemmet er næsten lige så gammel som Silkeborg by, som således hurtigt fik mulighed for materielt og menneskeligt at kunne tilbyde trygge forhold til de af byens yngste borgere, der af forskellige årsager måtte hente hjælp udenfor egen familie.

Hvor mange børn og unge, der - siden Inger fra Rustrup i februar 1887 flyttede ind på hjemmet - har boet på C. Knaps Minde i kortere eller længere tid, det ved ingen, men nu i 1987 vil vi prøve at fremkalde mindet om dem alle.

Vi vil glæde os med de forhåbentligt mange, der har forladt hjemmet glade og med håb på fremtiden, og vi vil være skuffede med de, der måske er gået ud med modsat rettede oplevelser.

Vi håber, bogen må føje sig nær til den historie, der tidligere er skrevet om Silkeborg, og sammen hermed være fortællingen om byen og dens mennesker.

Mange har været engagerede i denne bogs tilblivelse. Tak til alle, der har bidraget med materiale - både tekst og billeder. Tak for velvillig assistance fra Silkeborg Museum og fra Lokalhistorisk Samling. Tak til firmaer, organisationer og enkeltpersoner for økonomisk støtte til bogens udgivelse. Tak til cand. mag. Keld Dalsgaard Larsen for interessen i opgavens løsning og for den dokumentariske ærlighed i kildevalget.

C. Knaps Minde

Børn og børnehjem i nybyggerbyen Silkeborg

Inger fra Rustrup blev den 5. februar 1887 indskrevet som det første barn i det nyopførte Silkeborg Børnehjem. Hermed sluttede én epoke for forældreløse og forladte børn i Silkeborg-området og en ny epoke begyndte.

Nybyggerbyen Silkeborg

Silkeborg er en ung by. Byen startede på den bare hede i 1844-1846. Nybyggerne var unge mennesker, der søgte til byen for at skabe sig en levevej og stifte familie. Silkeborg bar præg af at være ungdommens og børnenes by i de første mange årtier.

Michael Drewsens store moderne papirfabrik vidnede om de nye tider, der vendte op og ned på danskernes traditionelle verden. Industrialiseringen og dens omvæltninger af det sociale liv prægede Silkeborg lige fra byens start.

Silkeborg begyndte bogstavelig talt på bar bund, men byen fik en nærmest eksplosiv udvikling. Byen havde i 1845 149 indbyggere, i 1870 var tallet 2.337, i 1890 var tallet 4.217 og i 1901 var der 7.228 indbyggere. Denne rivende udvikling gav åbenbare sociale problemer, og problemerne i en by bliver hurtigt meget synlige.

Omvæltningernes tid kom også til at påvirke børnene i Silkeborg. På landet havde det været almindeligt, at børnene var med i arbejdet og derved blev passet samtidig. I byen, Silkeborg, blev det ofte sådan, at begge forældre gik på arbejde fra 6 morgen til 6 aften. Børnene måtte derfor passes på en anden måde f.eks. af en slægtning, en ældre søster, en nabokone eller en ansat barnepige.

Den private godgørenhed

Silkeborgs bedre borgerskab begyndte tidligt at interessere sig for byens fattige og deres børn. Lægefruen Elfride Fibiger

iværksatte allerede i 1860 en børnebespisning af fattige børn. I Elfride Fibigers erindringer omtales dette initiativ:

»Imidlertid viste det sig hurtigt, at der ville blive brug for flere penge, om bespisningen ikke skulle gå i stå. Dertil kom, at mange af de stakkels børn kom traskende i træsko uden bund, med isnende kolde, våde fødder, hvorfor det blev en nødvendighed også at hjælpe på dette punkt, men vi slap dog med kun at købe 18 par«.

Hovedparten af »de stakkels børn« var papirarbejderbørn. For at skaffe flere penge til formålet blev Hostrups komedie »Genboerne« opført. Overskuddet gik til børnebespisningen. Den berømte digter var på det tidspunkt byens præst.

Børnepasning var også et problem, og allerede i 1864 oprettede man Silkeborg Børneasyl – datidens vuggestue og børnehave.

I pjalter – en skildring fra 1870

Distriktslægen C. Fibiger skrev to afhandlinger om forholdene i Silkeborg i 1860'erne. Børnenes forhold blev også kort berørt. Først i 1860'erne var der ikke de store problemer for børnene ifølge C. Fibiger. Alt var fred og idyl, dog var fabrikspigernes moral for ringe, og de fik for mange »uægte« børn – altså børn uden for ægteskabet.

Helt anderledes forholdt det sig i slutningen af 1860'erne ifølge C. Fibiger:

»Medens forældrene går på arbejde eller på værtshus, ligger de (børnene) hen-slængt på et usselt leje, som oftest under tilsyn af et ældre barn, enten i en fugtig og beklumret kælderlejlighed, hvor der er for lidt træk, eller på et tagkammer med tynde vægge og utætte vinduer, hvor der er for

Knaps købmandsgård o. 1900. Familien Knaps velstand blev skabt ved købmandshandel og en kradsuldsfabrik i Lysbro.

megen træk. Undertiden er et sådant aflukke, som benyttes både til sovekammer og opholdsværelse, tillige forsynet med et komfur, hvorpå der brases og steges flere forresten meget gode og fede retter, og som børnene enten ikke får meget af eller som er dem skadelige ifald de er syge. Børnenes daglige kost er sædvanlig kun tørt brød, kartofler og kaffe. Osen og kvalmen kan være så stor i et sådant opholdssted, at børnene ligger og er nærvædet at kvæles af hoste. Medens moderen er på arbejde, får det spæde barn ikke bryst, men må vente til hun kommer, med mindre der kan træffes aftale med en nabokone, som forresten i sjældne tilfælde da råder nogen bod herpå, og hvis barnet flaskes op, da er det så godt som altid forbundet med for store vanskeligheder at skaffe det mælk bestandigen fra den samme ko«.

C. Fibiger beklager sig endvidere over, at flere mænd bare forlod byen uden at tage hustruen og de mange børn med. Kommunens fattigvæsen blev så tvunget til at tage sig af de efterladte. Den eneste trøst, Fibiger gav, var, at fabrikspigernes tidligere ringe moral var blevet væsentlig bedre.

Hos private

De nye tider var skabt af og for aktive og raske mennesker – ikke til gamle, organer, syge, fattige og hjemløse børn. Man kunne dog ikke lade disse udskudte grupper dø af sult, så ofte »bortsolgte« man dem til private. Det var almindeligt, at forældreløse børn blev anbragt hos en plejefamilie. F.eks. modtog en husmandsfamilie i Sejs i 1850'erne to papirarbejderbørn i pleje. Denne ordning kunne let udarte sig til en regulær »bortlicitation« af

børnene til den lavestbydende blandt plejefamilierne. Kommunen – der skulle betale plejefamilien – så ofte mere på de økonomiske omkostninger end på barnets tarv. I et sådant system søgte mange plejeforældre at indhente noget af den ringe betaling ved at lade barnet arbejde desto mere for sig.

Silkeborg Fattiggård

De sociale problemer blev efterhånden så store, at der måtte findes nye løsninger. Den private anbringelse var ikke tilstrækkelig. Løsningen på problemet, mente man, blev oprettelsen af fattiggårde. Her kunne alle lige fra drankeren til det forældreløse barn blive anbragt. Samtidig var det meningen, at beboerne på fattiggårdene skulle arbejde på gården og derved tjene til føden, så ordningen ikke blev for dyr for byens skatteborgere.

Silkeborg fik sin fattiggård i 1869 ved Nygade og Markedspladsen. Formålet var at skaffe de gamle og de svage en bedre pleje, og børnene en bedre opdragelse, end de kunne få andetsteds. Enlige mødre var forpligtet til at bosætte sig på fattiggården, hvis de ønskede offentlig hjælp til deres børn. Moderen kom derved til at arbejde på gården og yde sit bidrag til børnenes forsørgelse.

Fattiggårdens bestyrerpar skulle opdrage de optagne børn:

»Med faderlig og moderlig omhu, holde dem til renlighed, flid og orden, og efterhånden som de vokser til, øve dem i de for deres alder og køn passende arbejder, pigerne navnlig i at strikke, sy og spinde«.

Børnene skulle modtage undervisning på byens almueskole.

Silkeborg Fattiggård løste ikke problemerne. Nye initiativer var nødvendige, og sædvanen tro blev det igen det private initiativ, der forsøgte at løse problemerne. Således blev Velgørenhedsselskabet i Silkeborg stiftet i 1872, hvis formål blandt andet var at hjælpe fattige og børnerige

familier. Herved håbede man også at komme børnetiggeriet til livs.

Købmand C. Knap og børnehjemssagen

De sociale problemer var til stadig debat i Silkeborg i 1870'erne og i 1880'erne. Specielt børnenes vilkår blev debatteret, og ideen om et børnehjem i byen blev foreslået som en mulighed. Flere børnehjem var blevet oprettet i Danmark, og nabobyen Skanderborg fik sit børnehjem i 1883. Ideen var således tidstypisk. Hvem der kom med ideen i Silkeborg vides ikke, men det blev købmand Carl Severin Knap, der satte skub i planerne.

Carl Knap og Jenny Knap havde ved deres sølvbryllup i marts 1881 fået et legat på 3.000 kr. som gave af byens borgere. Legatet måtte bruges til et formål, som ægteparret Knap fandt rigtigst. I september 1884 bekendtgjorde C. Knap, at legatet skulle anvendes til at oprette et børnehjem. Samtidig meddeltes, at C. Knap ville give 50.000 mursten til byggeriet, at fhv. bryggeriejer Eskildsen ville give en byggegrund, og at købmand Frode Arntzen ved sin datters bryllup havde givet 200 kr. til formålet. Planerne om et børnehjem i Silkeborg havde fået et fast fundament.

Der skulle imidlertid gå hele to år inden børnehjemmet stod færdigbygget og endnu et halvt år før det første barn – Inger fra Rustrup – blev indskrevet. Grunden hertil kan være flere, men af den samtidige avisdebat kan ses, at der herskede en vis uenighed i byen, om nu børnehjemstanken også var den rigtige.

Diskussionen stod mellem anbringelse af børn hos private plejeforældre eller på et børnehjem. Alle var enige om, at børns anbringelse på fattiggård sammen med gamle, originaler og drankere var uheldig. Derimod mente mange, at plejeforældre var bedre end et børnehjem. Ganske vist skulle plejeforældrenes vilkår forbedres,

Carl Severin Knap (1829-1892).

idet plejelønnen burde forhøjes, og der skulle være tilsyn med plejen. Fordelen ved plejeforældre var – ifølge fortællingerne –, at det var det nærmeste, man kunne komme en »rigtig familie«, og at det var nødvendigt, hvis der skulle gives en kærlig og kristen opdragelse af de ulykkelige børn.

Diskussionerne gik så højt, at man i maj 1885 inviterede forstander Leopold Budde til Silkeborg for at fortælle om børnehjemssagen. Forstander Budde talte varmt for omsorg for de hjemløse børn. Bedst var plejeforældrene, men da man desværre ikke kunne få et tilstrækkeligt stort antal af disse, måtte man supplere med gode børnehjem.

C. Knap deltog i mødet og understregede, at det påtænkte børnehjem i Silkeborg skulle have 14-15 børn, således at det kunne blive et »hjem« og ikke en »kaserne«.

Det offentlige møde med forstander Budde satte igen skub i etableringen af et børnehjem i byen. Allerede sidst i juli samme år meddelte en indrykket annonce, at man regnede med, at børnehjemmet kunne stå færdigt sidst på sommeren. Annonceunderskrivere var flere af byens fremtrædende mænd – iøvrigt kredsen omkring Velgørenhedsselskabet – blandt andre

Jenny Knap (1839-1903).

Chr. Hammer, Zeltner, F. Arntzen og C. Knap.

Silkeborg Børnehjem blev dog ikke færdigt i 1885, hvilket nok hang sammen med, at støtteindsamlingen ikke gik helt efter planen og ønsket.

Silkeborg Børnehjem

Silkeborgs to aviser – Silkeborg Avis og Silkeborg Folkeblad – havde begge en enslydende forsideartikel den 4. september 1886 med overskriften »Børnehjemmet i Silkeborg«. Artiklen kan godt kaldes en slags programerklæring for det nye børnehjem, der var bygget på Drewsensvej.

Artiklens første afsnit lød således: »Det vil være bekendt for beboere i Silkeborg og Omegn, at der nu er bygget et børnehjem for forladte børn her i byen. De fleste af læserne vil i sommer have lagt mærke til det smukke hus, der nu netop er færdigt til at tages i brug. Der er sagtens nogle, der har spurgt sig selv: hvad vil det børnehjem udrette? Vil det tage børnene fra hjemmene og give dem en bedre undervisning eller lignende? Dette er ikke meningen. Forældrenes ret tør ingen træde for nær. Men der er desværre – også her i Silkeborg – børn, der slet ikke har noget

hjem. Det er sådanne børn, børnehjemmet vil tage sig af. Det er en kærlighedsgerning, her vil blive øvet. Der gæes ud fra, at det er i hjemmenes moderlige omsorg for børnene, at disse rettes og bedst udvikles. I hjemmet lærer barnet at bøje sig for den faderlige myndighed, med andre ord i hjemmets lille samfund lærer barnet at blive en god borger i det store samfund. Dette erfares heldigvis hver dag, men der gøres også en anden erfaring, og det er den, at børn, der er opvoksede uden hjem, uden moderlig omsorg og faderlig myndighed, bliver ofte, ja desværre særdeles hyppigt,

ulykkelige mennesker og dårlige borgere. Der er træffende sagt, at forældreløse børn er som planter, der ikke gror på nogens jord, de kvæles af ukrudt, eller de trædes under fødder«.

Børnehjemmet var altså en kristen kærlighedsgerning med et samfundsmæssigt sigte – at skabe gode borgere ud af de forældreløse børn, der ellers let ville blive forbrydere. Den berømte arkitekt Anton Rosen havde tegnet det nye hjem på Drewsensvej.

Silkeborg Børnehjem havde hermed egen bygning, men hverken forstanderinde

Stor Tivolifest i „Lunden“ ved Silkeborg Søndagen den 19de September fra Kl. 4 Ettrm. til 12, Mandagen den 20de September fra Kl. 6 Ettrm. til 12, til Fordel for Børnehjemmet.

Festen begynder med 3 Kanonstød.

Entree til samme 25 Øre for Vogn og 10 Øre for Børn.

Paa Festspladsen vil forefindes: Stort Theater, Cirkus for Beridere og Akrobat, Magi og Menageri, Postbureau, Tyrolerfjelskab, Laterna magica, Boxkabinet eller Panoptikon, 2 Dansecstrader, Reglebauer, Skydebane, Karousfel, Gevinstklippemaskine m. m.

Tillige baade en stor og en lille Tombola, Frugt- og Blomsterbutik, Cigarbutik, Telte med Konditorifager, The og Kaffe, Smørrebrød, Rødgrød, Toddy, Øl og Vand.

Til Slutning vil om Søndagen blive afbrændt et stort Fyrværkeri, og om Mandagen foregaar Ballonopstigninger.

Begge Dage vil der være storartet Illumination, Transparent og Belysning med kinesiske kulørte Lamper m. m.

Med Festen vil assistere 6 a 7 Musikkor.

NB. De, der ville betænke Festen med Gaver saavel til de forskjellige godhedsfulde aflevere samme hos Hr. Kjøbmand Knap.

Andre, der maatte ville give Arbejde enten til Teltopstilling, Rægning af Dansecstrader, Pyntning og Grøntbinding, bedes derom give Underretning i betimelig Tid hos Hr. Kjøbmand F. P. Møller.

Festkomiteen.

Silkeborg Avis 1886.

de eller børn. Og der manglede fortsat penge til at betale byggeriet og den fremtidige drift. Hjemmets bestyrelse afholdt derfor i dagene 19. og 20. september 1886 en stortivolifest i Lunden i Silkeborg. Her kunne silkeborgenserne opleve alt fra teater og skydebane til fyrværkeri. Overskuddet gik til Silkeborg Børnehjem.

Silkeborgenserne strømmede til festpladsen om søndagen den 19. september, hvorimod tilslutningen var væsentlig mindre om mandagen. Det samlede overskud blev på knap 3.000 kr.

Børnehjemmets bestyrelse fortsatte den private indsamling, og i efteråret 1886 og først på året 1887 indrykkede den annoncer efter »forældreløse og fattige børn«. Annoncerne var især henvendt til de kommunale råd, idet man håbede, at de ville placere børnene på børnehjemmet fremfor hos tvivlsomme plejeforældre.

Det nye børnehjem fik en vel rolig start. Meget tyder på, at hjemmet manglede såvel penge som børn. Et forsøg på at afhjælpe disse to problemer var stiftelsen af en støtteforening i efteråret 1887. Støtteforeningen etablerede indsamling og har

Børnehjemmet i Silkeborg.

Forældreløse og fattige Børn, Dreng og Piger over 2 Aars Alderen, kan fra November d. A. optages i Hjemmet.

Indmeldelser fra By og Land modtages af og nærmere Oplysning om Betingelser faas hos Kjøbmand **Knap**.

Silkeborg Børnehjem

for fattige og forladte Børn er nu aabnet, og Indmeldelser modtages. Alle Børnevenners og særlige de kommunale Raads Opmærksomhed henledes herpaa. Nærmere Oplysning gives af Kjøbmand **Knap**.

Silkeborg Avis 1887.

givetvis også arbejdet for at få placeret hjemløse børn på hjemmet fremfor hos private plejeforældre. Støtteforeningen var en lokal Silkeborg-forening, men man udelukkede ikke en udvidelse til omegnen, hvilket antydes i afslutningen af avisreferatet:

»Foreløbig har man nok ikke tænkt at supplere sig med mænd (til bestyrelsen af støtteforeningen), valgte omkring i sognene, men det kan jo komme senere, når det viser sig, at sognerådene heromkring foretrækker at indsætte de ulykkeligt stillede børn i børnehjemmet, fremfor at udstationere dem hos de lavestbydende i kommunen«.

Silkeborg Børnehjem og familien Knap

Silkeborg Børnehjem blev en realitet på grund af familien Knaps store økonomiske tilskud, og hjemmet overlevede kun de første 15 år, fordi familien Knap dækkede det årlige underskud. Den gamle C. Knap døde i 1892, men enken, Jenny Knap, og den ældste søn Arnold Knap fortsatte den økonomiske hjælp til hjemmet.

Silkeborg Børnehjem tog imod både piger og drenge i alderen 2 til 14 år. Hjemmet førte en stilfærdig tilværelse som privat institution frem til 1902. Selv om der stod en hel bestyrelse og en støtteforening bag hjemmet, så stod og faldt hjemmet reelt med Knap-familiens støtte.

I en skildring af Silkeborg Børnehjem kort før århundredeskiftet omtales hjemmet som et af de små børnehjem, hvor der lægges vægt på »hjem« i modsætning til »anstalt«. Om selve hjemmets indretning hed det:

»Når man gennem den lille entre træder ind i huset, kommer man ind i en stor legestue, et mindre læseværelse, en passende spisestue og en hyggelig dagligstue, medens man oven på i gavlen og ved den gennemløbende frontspids har nogle for-

trinlige soveværelser, hvor nogle af de største sover sammen med nogle af de mindste børn. II piger og 3 drenge er børn i hjemmet«.

De små forhold understreges også af, at den første forstanderinde, fru Højlund, ifølge skildringen måtte søge andet arbejde, fordi lønnen ikke strakte til hendes og hendes barns underhold. Om den nye plejemoder frk. Mygind skrives:

»Også hun ofrer sig helt for denne sag (hjemmet) – var det ikke sådant kunne og ville hun vel næppe finde sig i de små og tarvelige kår her bydes«.

At Silkeborg Børnehjem måtte give underskud illustreres i skildringen ved, at plejelønnen pr. barn er sat til 100 kr. om året, medens de årlige udgifter pr. barn er opgjort til 180 kr.

Fru Højlund med børnehjemsbørnene o. 1890.

Børnesagen til debat

Famillien Knap ønskede i 1901 en reorganisering af Silkeborg Børnehjem, således at det enten overgik til kommunen eller til en selvejende institution. Købmand Arnold Knap ønskede børnehjemmet en mere sikker og stabil fremtid. Købmand Knap ville give et større engangsbeløb i forbindelse med overdragelsen. Renterne kunne så bruges til driften af hjemmet.

Købmand A. Knaps ønske om reorganisering af Silkeborg Børnehjem skete på et

tidspunkt, hvor plejehjemssagen og børnehjemssagen var til debat i byen.

Privat eller kommunalt?

Silkeborg kommune havde hidtil haft et lokalt tilsyn med byens private plejehjem. Men i foråret 1901 havde plejehjemstilsynet nedlagt sit hverv i protest. Baggrunden var, at tilsynet i 1900 havde fået oplysninger om, at en 7 årig pige var sat, i en privat pleje, som naboerne fandt kritisabel.

Silkeborg Kommunes Børnehjem
Drewsensvej 80

Børnehjemmet på Drewsensvej.

Pigen var anbragt hos en enlig arbejder-ske, der gik på arbejde fra 6 morgen til 6 aften. Plejehjemstilsynet bad politiet undersøge sagen, men til trods for, at den første politirapport bekræftede klagerne, så mente den stedlige politimester og kongednævnte borgmester, Rosenørn, at der ikke var grund til at skride ind. Efter denne underkendelse trak plejehjemstilsynet sig.

Socialdemokratiet bragte sagen frem på byrådet og inddrog samtidig spørgsmålet om Silkeborg Børnehjem. Socialdemokraterne ønskede, at kommunen straks skulle vælge et nyt plejehjemstilsyn og overtage Silkeborg Børnehjem og drive det videre i samme humane ånd, som købmand Knap havde ønsket. De borgerlige byrådsmedlemmer ønskede ikke en kommunal overtagelse af børnehjemmet. De frygtede, at de private tilskud ville falde bort, hvis hjemmet blev kommunalt drevet, og overtagelsen ville herved blive dyr for kommunen. Borgmester Rosenørn ønskede at se tiden an, idet der var forhandlinger på landsplan mellem de efterhånden mange private og kristelige plejehjemsforeninger. Borgmesteren mente, at når foreningerne

var kommet overens, ville de på privat basis kunne overtage tilsynet med plejehjem og børnehjem.

Spørgsmålet om privat eller kommunal ledelse af Silkeborg Børnehjem delte byrådet og byens aviser. Silkeborg Avis gik stærkt i rette med socialdemokraternes krav om kommunal overtagelse af børnehjemmet. Silkeborg Social-Demokrat var på den anden side lige så afvisende overfor de private foreninger. Især ønskede Silkeborg Social-Demokrat et indremissionsk tilsyn med hjemmet forhindret. Socialdemokraterne påpegede, at den private godgørelse var hul, hvis den forsvandt lige så snart, kommunen overtog børnehjemmet.

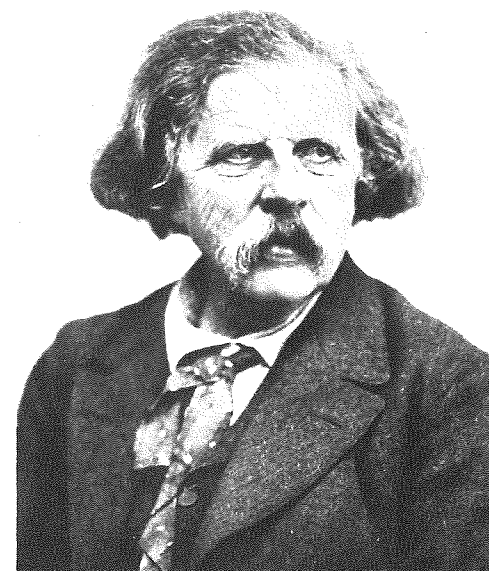
De stridende parter var dog nogenlunde enige om, at børnehjemmet først og fremmest skulle optage børn fra området, og at tilsynet skulle foretages af lokale folk.

Møder

Børnehjems- og plejehjemssagen blev debatteret på to store offentlige møder i Silkeborg den 17. november 1901 og den 1. december 1901.

Himmelbjerggårdens leder Leopold Budde, børneforsorgens gamle førstemand, holdt hovedtalen på mødet den 17. november. L. Budde talte for en privat overtagelse af Silkeborg Børnehjem, og han blev her støttet af flere af mødeindkaldterne bl.a. seminarieforstanderinde Theodora Lang, pastor Viberg, borgmester Rosenørn og skoleinspektør Bjerrum. L. Buddes foredrag afspejlede, at den gamle problematik med private plejehjem kontra børnehjem fortsat eksisterede i forsamlingen. L. Budde var samtidig i den kedelige situation, at han talte for en privat løsning, medens han samtidig havde bedt staten om at overtage driften af sin privatejede Himmelbjerggården.

Indkaldterne bag de to offentlige møder foretrak en privat løsning på Silkeborg Børnehjem, og de har givetvis ønsket, at møderne skulle fremme dette ønske og forhindre en kommunal overtagelse af børnehjemmet. Det lykkedes også.

Leopold Budde (1836-1902). Forstander på Holsteinsminde (1879-1897) og på Himmelbjerggården (1897-1902).

Det offentlige møde den 1. december skulle også have haft L. Budde til hovedtaler, men han måtte melde afbud p.g.a. sygdom. I stedet for blev hovedtaleren Ludvig Beck, børneforsorgens kommende førstemand. Hovedsigtet med dette møde var at få skabt en plejehjemsforening under en eller anden form. Mødet fik imidlertid et ejendommeligt forløb, idet en snedkersvend gik på talerstolen og afslørede, at han som skoleelev i byen var blevet uterligt behandlet af en endnu ansat lærer ved byens skolevæsen. En afsløring, der hurtigt blev en skandale, som byen snakkede om i den følgende tid. Silkeborg Social-Demokrat fulgte sagen op i en række artikler. Silkeborg Avis var derimod kraftig forarget over, at snedkersvenden på denne måde fik afsporet debatten på mødet. Og der lå i avisen en undertone af, at socialdemokraterne havde arrangeret denne skandale. Om mødet skrev Silkeborg Avis bl.a.:

»Selvfølgelig var den gode stemning ødelagt som følge af begivenheden, og den blev ikke bedre ved den påfølgende diskussion, hvor et par af de socialdemokratiske spidser råbte op om statens og kommunens pligt til at hjælpe mod alt muligt – lige fra vugge til graven, havde vi nær sagt. »Staten« eller kommunen kan og bør selvfølgelig støtte enhver god samfundssag, men den kan ikke vise kærlighed. Og det er først og fremmest ved kærlighed, der udrettes noget overfor de hjemløse og vildfarende børn«.

Citatet afspejler ganske godt den sejrende parts syn på kommunal kontra privat forsorg. Spørgsmålet – privat eller kommunalt – var nemlig blevet afgjort før mødet den 1. december 1901, idet byrådet et par dage forinden havde afvist at overtage Silkeborg Børnehjem.

Mødet resulterede – på trods af skandalen – i nedsættelse af en komite, en foreløbig »Forening til hjemløse børns anbringelse i gode plejehjem«, der skulle

klarlægge tilsynsopgaverne med plejehjem. Resultatet blev stiftelsen af Børnenes Værn i Silkeborg i 1902.

Børnenes Værn

»Foreningen til hjemløse børns anbringelse i gode plejehjem« havde indkaldt til stiftende generalforsamling den 20. juni 1902. På generalforsamlingen blev navnet »Børnenes Værn« og et sæt vedtægter vedtaget og en bestyrelse valgt.

Kredsen omkring Børnenes Værn havde virket for en privat løsning på Silkeborg Børnehjem, men Børnenes Værn fik iøvrigt ingen eller ringe indflydelse på børnehjemmets virke i de følgende mange år. Børnenes Værn ønskede først og fremmest hjemløse børn anbragt i private plejehjem og kun i nødstilfælde på børnehjem.

De centrale paragraffer i Børnenes Værns vedtæget fra 1902 lød således:

»§ 2. Dens formål er indenfor det nævnte område (Silkeborg) at give agt på børnenes liv og forhold og, hvor et barn vanrøgtes, lider nød eller vanarter, at træde til med sin hjælp på den nedenfor – navnlig i § 5 – angivne måde«.

§ 5. Det enkelte barn søger foreningen såvidt muligt at hjælpe gennem rådførelse og forhandling med dets hjem og ved, hvor det kræves, at støtte hjemmet med råd og dåd. Findes det hensigtsmæssigt at fjerne barnet fra det naturlige hjem, eller er barnet hjemløst, sørger foreningen for barnets anbringelse udenfor hjemmet såvidt muligt i et plejehjem, men forsåvidt dette måtte anses for utilrådeligt – i et børnehjem eller på en anstalt. Ligeoverfor børnene i det hele søger foreningen at arbejde for deres bedste, navnlig ved at hjælpe dem til en gavnlig og fornøjelig anvendelse af deres fritid, ved at drage omsorg for, at de kunne besøge børnegudstjenester, sløjdskoler, legepladser o. desl.«.

I regnskaberne for Børnenes Værn fremgår det, at foreningen i starten ikke anbragte børn på børnehjemmet i Silkeborg.

Den selvejende institution C. Knaps Minde

Købmand A. Knaps ønske om at sikre Silkeborg Børnehjems fremtid og den efterfølgende diskussion resulterede altså i en privat overtagelse af børnehjemmet ved at gøre hjemmet til en selvejende institution. Den tidligere støtteforening fra 1887 nedlagde samtidig sig selv og indgik i den nye bestyrelse for hjemmet. Som en gestus for hjemmets grundlægger tog Silkeborg Børnehjem navneforandring til Børnehjemmet C. Knaps Minde.

Bestyrelsen for Knaps Minde udsendte i 1903 en redegørelse for børnehjemmets virke. Formålet med redegørelsen var en præsentation af hjemmet og en opfordring til at yde økonomisk støtte til hjemmet.

Om hjemmets virke oplyses følgende: *»Hovedbetingelsen for, at arbejdet i hjemmet fremdeles kan trives, er jo først og fremmest den, at den personlighed, der leder hjemmet, er særlig skikket til at løse en sådan opgave, at hun er et menneske, der ejer børnenes hengivenhed, og hvis mål det er at opdrage dem i gudsfrygt, lydighed, arbejdsomhed og orden, så at disse små, der må savne fars og mors vejledende hånd, alligevel med Guds hjælp kan blive gode og dygtige medlemmer i samfundet«.*

Heldigvis mente bestyrelsen, at man i den nyansatte forstanderinde frk. Jensine Jensen havde fundet den rette person. Redegørelsen nævnte i den forbindelse, at børnetallet på børnehjemmet kun var på 5, da frk. Jensen overtog pladsen, men at hun nu har fået antallet op på 14 børn.

Kort tid efter frk. Jensens tiltrædelse oplyses det i den lokale presse, at Knaps Minde fremover hovedsageligt kun vil optage børn fra Silkeborg området.

Børnehjemmet C. Knaps Mindes bestyrelse var på 6 mænd og 6 kvinder: fru Anne Jørgensen, fru Bolette Jørgensen, frk. Theodora Lang, frk. Thora Madsen, frk.

Augusta Nielsen, fru Aurelia Schøller, Frode Arntzen (formand), Chr. Christensen, M. Gravbow, L. Jørgensen, A. Knap og C. Nielsen.

Købmand Arnold Knap overdrog den nye selvejende institution en pengegave på 8.000 kr., der sammen med hjemmets øvrige formue skulle danne basis for hjemmets

drift. Understøttelsesforeningen fra 1887 havde ligeledes foræret dens formue på ca. 2.000 kr. til hjemmet.

Børnehjemmet C. Knaps Minde var således nogenlunde økonomisk sikret, men det var dog fortsat afhængig af såvel kommunal som privat støtte.

Anine Knap (1880-1956), var bestyrelsesmedlem 1924-1956. Arnold Knap (1857-1922), var bestyrelsesmedlem 1902-1922.

Fra børnehjem til områdeinstitution

Forstanderindernes epoke

Med stiftelsen af den selvejende institution C. Knaps Minde lå børnehjemmets fremtid i faste rammer. Knaps Minde fortsatte med at holde til i villaen på Drewsensvej nr. 80. Børnetallet svingede omkring de 15 med cirka lige mange piger og drenge.

Børnene var ofte forældreløse – eller rettere moderløse – børn, der skulle have den fornødne forsørgelse og opdragelse.

Børnehjemmet tog ikke imod, hvad man kunne kalde vanskelige eller kriminelle børn. Børnene kunne komme på Knaps Minde fra 2 års alderen og til godt og vel konfirmationsalderen. Ofte levede børnene i en lang årrække på hjemmet.

Personalet bestod af en bestyrerinde og en medhjælper. De to forestod alt arbejdet – madlavning, vask, oprydning, rengø-

Maren Olsen med børnene en sommerdag o. 1920.

ring, indkøb, regnskab og pasning af børnene. Bestyrerinden var – som datidens tradition foreskrev – en ugift dame, en frøken. Medhjælperen var ofte en ganske ung pige omkring de 20 år. Hele personalet boede på hjemmet.

Frk. Jensine Jensen blev afløst af frk. Maren Olsen i 1915. Begge var kvalificerede til stillingen ved, at de havde virket i en anden børneinstitution, før de blev ansat på Knaps Minde. Frk. Olsen ledte børnehjemmet frem til 1934, og i en lang årrække havde hun hjælp af sin søster, Anna Olsen. Frk. Olsen døde på Knaps Minde af kræft i 1934, i stedet tiltrådte frk. Astrid Christensen. Frk. Christensen – senere fru Jaede – var uddannet lærer. Fru Jaede var forstanderinde på Knaps Minde fra 1934 til 1969. Der var således stor kontinuitet på forstanderposten på Knaps Minde.

Selv om Knaps Minde var en privat institution, så var stat, amt og kommune de største økonomiske bidragsydere til hjemmets drift. I forlængelse heraf ønskede bestyrelsen, at børnehjemmet blev et statsanerkendt børnehjem. Dette blev opnået i

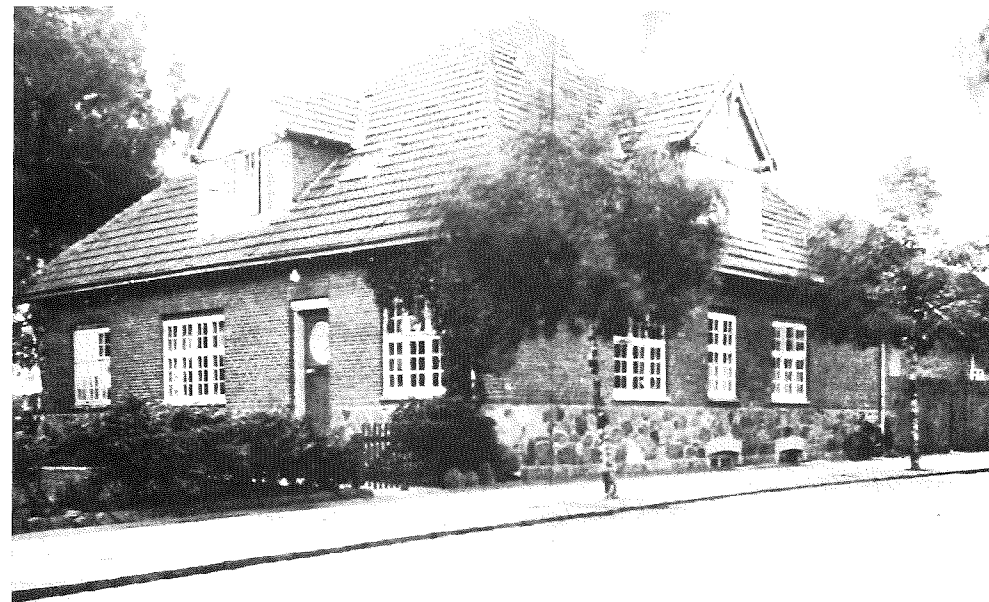
maj 1934. Knaps Minde var herefter underlagt regelmæssig inspektion fra det offentlige. Kort tid efter blev der ansat en kokkepige til at forestå hjemmets madlavning, borddækning og opvask.

Under fru Jaede skete der i 1947 en udflytning af Knaps Minde fra den gamle villa på Drewsensvej til den gamle skovridderbolig på Aldersrovej. Kommunen forestod ombygningen og udvidelsen af børnehjemmet. Børnetallet på Knaps Minde var steget kraftigt under og efter besættelsen.

Ved indvielsen på Aldersrovej

Knaps Minde havde ventet flere år på at flytte fra villaen på Drewsensvej og ud til den gamle skovridderbolig. Endelig kunne man flytte derud i april 1947, og en måned senere holdt man en større indvielse. Det nye Knaps Minde var beregnet til 17 børn.

Borgmester Iversen kom i sin tale ind på normeringen og boligstandarden. Kommunen ønskede det nye hjem alt vel i fremtiden, men borgmesteren kunne dog ikke

Det nye børnehjem på Aldersrovej.

undlade et suk over, at byggeomkostningerne var blevet meget større end budgetteret. Og videre:

»Vi almindelige mennesker synes jo nok, at der kunne lempes lidt på (myndighedernes) krav (til børnehjem), og jeg tror, at fremtiden må lempe lidt på dem, i hvert fald må de ikke strammes, hvis samfundet skal holde til udgifterne. Der må jo nok vises en vis smidighed, og selv om hjemmet ikke er godkendt til 25 børn, mener jeg ikke, at nogen vil sætte sig imod, at det udvides til så mange«.

Borgmester Iversen fik imidlertid straks svar på tiltale fra, Knaps Mindes bestyrelsesformand, pastor Gram. Pastor Gram kunne da godt forstå borgmesterens bekymringer for økonomien. Men videre: »Men skal dette være et hjem, gælder det netop om at holde tallet nede. Jeg har aflagt besøg omkring på børnehjem, hvor massevis af børn er samlet, og man kan næsten blive vred, når man ser det. Det kan aldrig blive nogen erstatning for et hjem. Næste gang der skal skaffes plads til flere børn, må vi bygge et nyt børnehjem,

og jeg synes især, at vi her i byen trænger til et optagelseshjem. Men lad Knaps Minde blive som det er nu, så er det et virkeligt hjem for børnene«.

Byrådsmedlem fru Boock talte som formand for Børneværnet, og hun fortalte følgende to små solstrålehistorier:

»En lille dreng, hvis far havde truet hende (fru Boock) voldsomt, fordi hun havde fået drengen anbragt på Knaps Minde, var netop i dag kommet hen og havde hilst på hende og udtrykt sig sådan: »De kan tro, at far er glad for, at jeg er kommet herud«. Og en lille pige, som var flygtet fra dårlige forhold hjemme, havde ligefrem tryglet om at måtte komme på Knaps Minde, hvor hendes søstre havde været så glade for at være«.

Avisudpluk med Astrid Jaede 1934-1969

Astrid Jaede (født Christensen) var uddannet til lærer og tiltrådte stillingen som forstanderinde på Knaps Minde i 1934 i en alder af 31 år. Silkeborg Avis havde i

juli 1934 et interview med den nye forstanderinde:

»Forrer Deres stilling nogen særlig uddannelse? Nej, egentlig ikke. En sådan stilling skal man faktisk være født til. Man må holde af børn og være vant til at omgås dem – og man må besidde ikke så få pædagogiske, psykologiske og praktiske evner. Vi, der omgås børn, kan jo ikke gardere os imod at komme til at holde særlig meget af et bestemt barn, vi må blot aldrig lade os mærke dermed, da børn i den retning er meget fintfølede og sårbare. I begyndelsen skal de regeres mildt, men bestemt, så kommer deres tillid til en snart frem. Og har man først deres tillid, har man også dem selv....

I gamle dage blev børnehjemsbørn ofte uglest – hvorfor er uforståeligt – men nu om stunder gøres der alt for, at de skal føle sig som andre børn. Og anstrengelserne bærer lønnen i sig selv, for der findes ikke så taknemmelige børn som de. Men hvis ikke de bliver behandlet godt og de synes, de har lidt uret, kommer trodsen op i dem. Og noget andet – vi må ikke opdrage dem, således som vi selv blev opdraget og ville

Opstilling på Aldersrovej. 1951.

opdrage vore egne børn. Ens egne børn er genspejlinger af een selv, men fremmede børn skal man først lære at kende til bunds«.

Astrid Jaede lagde vægt på, at Knaps Minde skulle fungere som et hjem. Børnene kaldte hende da også ganske naturligt for »mor«. Der var respekt og benovelse over Astrid Jaedes måde at drive hjemmet på – i byen, i bestyrelsen og blandt børnene.

Astrid Jaede holdt 40 års jubilæum inden for børneforsorgen i 1968, og i 1969 trak hun sig tilbage med henvisning til, at hun var fyldt 67 år. I disse to anledninger blev Astrid Jaede interviewet til avisen.

»Af de 14, der bor på hjemmet nu, er den yngste ikke fyldt to, den ældste er snart 16. Forståeligt nok, at der kan være problemer med en så varieret flok. Men problemerne er de samme her som i ethvert andet hjem. Børnene skændes her som andre steder – det er forresten helsøskende, der har vanskeligst ved at komme til rette. – Men der er aldrig vanskeligheder med at få de mindste beskyttet, snarere tværtimod. De små, der kommer her, er ved at blive kvalt i

Astrid Jaede sidder ved de små o. 1968.

forkælelse. Piger og drenge giver ikke hinanden noget efter i det stykke. De er altid parat til at tage sig af de små...

Jeg synes, problemerne er større nu. Det hænder, vi må sende et barn fra os og overlade det til et behandlingshjem. Nu er børn jo »adfærdsvanskelige«. Uartige børn findes ikke – man må i hvert fald ikke bruge den glose. Og sandheden er vel også nok den, at det er hjemmene, der volder vanskelighederne. Noget af det, der efter min mening er med til at skabe problemer, er de rigelige lomme penge. Jeg synes, børn gennemgående har for mange penge at strø om sig med. Det gælder ikke vore børn, men de sammenligner med andre, de træffer«.

I afskedsinterviewet sagde Astrid Jaede blandt andet:

»Børn er nogle meget ømtålelige planter, som skal behandles med største varsomhed, og ligesom der ikke er to planter, der skal behandles ens, er der ikke to børn, der skal have den samme opdragelse. Hvor var jeg naiv, da jeg var ung, jeg vidste lige præcis, hvordan hvert barn skulle tages, men nu ser jeg, at jeg har fejlet mange gange, og jeg er aldrig bange for at indrømme en fejl heller ikke overfor barnet.

Som ung tror man, at eens indflydelse er altafgørende, men blodets bånd vinder mere, sander jeg i dag. De nedarvede egenskaber vil slå igennem på et eller andet tidspunkt, og jeg har ofte for mig selv tænkt, når jeg stod overfor et af børnene: Du klarer den ikke, eller over for en anden: Du klarer den. Det eneste, man kan gøre, er at give børnene al den kærlighed, man har, og så trøste sig med, selv om det muligvis går galt, kan man ikke vide, om det var gået værre, hvis barnet ikke havde haft den ballast, som et godt hjem er«.

I samme interview udtrykker Astrid Jaede sin skepsis over, om arbejdet nogensinde kan blive et almindeligt lønarbejde. For hende selv var det et kald, hvor man skulle give sig helt og fuldt.

Forstanderparret Larsen

Erlin og Inger Larsen tiltrådte i 1969 stillingen som forstanderpar på Knaps Minde. En ny epoke i børnehjemets historie blev påbegyndt. Erlin Larsen var den første på Knaps Minde, der var uddannet specielt til børneforsorgsområdet, idet han var uddannet diakon med supplerende socialpædagogisk uddannelse. Forstanderpar-

ret Larsen stod for såvel traditionelle som moderne idealer inden for børneforsorgen. Der blev fortsat lagt vægt på, at Knaps Minde skulle være et »hjem« for børnene. Erlin og Inger Larsen blev tiltalt som »plejefar« og »plejemor«, og de fremstod som et ægtepar blot med en meget stor børneflokk. Familien Larsen boede også på Knaps Minde, hvilket forstærkede indtrykket af, at der var tale om een stor familie.

Knaps Mindes nye fløj blev indviet i 1971, og et længe næret ønske gik hermed i opfyldelse. Tilbygningen betød, at de større børn kunne få deres eget værelse. Børnetallet blev samtidig hævet fra normeret 17 til 20 børn.

Erlin Larsens ønske om, at Knaps Minde skulle være et hjem for børnene, understregede han symbolsk ved, at han en dag pillede bogstaverne »Børnehjemmet« ned fra muren. Tilbage stod der »C. Knaps Minde«. Til Silkeborg Avis sagde han blandt andet:

»Det er vort og bestyrelsens ønske, at Knaps Minde må bevares som et hjem for børnene med trygge forhold, som ikke er institutionsprægede... Naturligvis er det belastende og et stort pres at leve op til at skulle give børnene den tryghed, som ethvert hjem helst burde give deres barn, men det er et dejligt arbejde. Det er et heldøgnssjov, og vor dør er aldrig lukket til vor privatbolig. Vi er en erstatning, for børnenes forældre, og det ville aldeles horribelt, hvis vi lukkede vor dør. Hvis vi gjorde det, ville det svare til det, børnene var udsat for, før de kom her. Vore tre egne børn på 5, 9 og 10 år blander sig naturligvis også med de andre børn, og alle betragter de sig som een stor familie. De 20 børn, som for øjeblikket bor på Knaps Minde er i alderen fra 3 til 17 år. Børnene, som kommer fra hele landet, kommer fra brudte hjem og størsteparten er skilsmissebørn. En stor del af børnene har desuden skolevanskeligheder. Børnene anvises til

børnehjemmet fra kommunernes børneværn, og de kan blive på hjemmet, indtil de kan klare sig selv og eventuelt har fået en uddannelse«.

Nye tider – nye krav

Knaps Minde blev efter 1969 et mere åbent og udadvendt børnehjem. Der blev f.eks. arbejdet målbevidst på, at børnene lettere kunne få besøg på hjemmet. En ny måde at markere børnehjemmet på udadtil var åben-hus-arrangementer. Her blev forældre og silkeborgensere opfordret til at komme. Ved samme lejlighed blev der samlet penge ind til større nyanskaffelser, som børnehjemmet ønskede sig. Til eksempel kan nævnes, at man i juni 1974 indsamlede 5.590 kr., som man brugte til indkøb af et farvefjernsyn.

Samfundet og børnene stillede nye krav til et børnehjem. Erlin og Inger Larsen fik til opgave at udbygge og ændre Knaps Minde til et moderne børnehjem. De børn, der kom på Knaps Minde, havde andre problemer end tidligere. Førhen var børnene kommet på børnehjemmet af forsørgelsesmæssige grunde. Nu kom børnene hovedsageligt på grund af konflikter i hjemmet, i skolen eller i kammeratskabskredsen. Det var ikke længere nok »blot« at give børnene kost, logi og kærlig omsorg. Der skulle sættes ind med socialpædagogisk behandling med det formål, at børnene igen kunne fungere i deres oprindelige miljø. Det blev derfor nødvendigt at ansætte egentlig uddannet personale til det pædagogiske arbejde. Udviklingen betød en specialisering og øget arbejdsdeling blandt personalet. Det pædagogiske personale tog sig af børnene, medens de øvrige opgaver, f.eks. madlavning, opvask, vask og rengøring blev overladt til andre.

Da forstanderparret Larsen tiltrådte, bestod det pædagogiske personale af forstanderen, en assistent og en barnepige. Den ugentlige arbejdsuge var på ca. 66

Erlin og Inger Larsen med personale og børn o. 1970.

timer. Det var uacceptable arbejdsvilkår, og i de følgende år arbejdede hjemmet for bedre personalenormeringer under henvisning til de øgede krav til behandling, som børnene krævede. Arbejdsmarkedets generelle arbejdstidsnedsættelse betød ligeledes, at der skulle ansættes mere personale. En nyskabelse blandt personalet var, at seminariepraktikanter, forpraktikanter og militærnægtere arbejdede på hjemmet i tidsafgrænsede perioder.

Forstanderparret Larsen ønskede at etablere et samarbejde med forældrene til gavn for alle parter. Et sådant samarbejde var nødvendigt for at få et bedre resultat ud af behandlingen af det enkelte barn. Man begyndte med at indkalde forældrene til et årligt møde, og der blev nedsat et forældreråd. Senere blev det til flere forældredage, og forældrene var velkomne på Knaps Minde året rundt til at følge arbejdet. Det almindelige ønske om medindflydelse og medansvarlighed medførte også oprettelse af et elevråd blandt

børnene. På den måde kunne de fremføre deres ønsker til forstanderen, personalet eller myndighederne.

Under amtet

Med bistandsloven blev børneforsorgen overdraget fra staten til amtskommunerne med ikrafttræden 1976. Denne omlægning gav en vis nervøsitet og spænding hos børnehjemmene i Danmark. For det var slet ikke sikkert, at amtskommunerne ønskede at fortsætte driften af alle børnehjemmene. Tværtimod var der en vis skepsis overfor, om børnehjemmene var tilstrækkeligt dygtige til at varetage de nye behandlingskrav. Mange anså børnehjem for et historisk levn, der ikke længere kunne indpasses i den moderne børneforsorg.

Knaps Minde indhentede en udtalelse fra Silkeborg kommune om dennes syn på børnehjemmets fremtid. Silkeborg kommune ønskede bestemt, at Knaps Minde skulle fortsætte og indgå i den lokale børneforsorg. Århus Amtskommunes social-

Den nye tilbygning o. 1971.

udvalg var på besøg på Knaps Minde i sommeren 1975, og man fandt hjemmet egnet til at indgå i den videre planlægning. Den selvejende institution C. Knaps Minde fik overenskomst med Århus Amtskommune pr. 1. april 1976. Knaps Mindes fremtid blev hermed sikret under nye rammer. Thorkild Knap, bestyrelsesformand for hjemmet siden 1965, fratrådte i samme anledning som formand, og Henning Dammeyer blev Knaps Mindes bestyrelses nye formand.

Knaps Mindes nye status under amtskommunen betød, at det nu indgik i Århus Amtskommunes og Silkeborg kommunes mere overordnede planlægning. Knaps Minde skulle modtage stort set alle slags børn og unge med alle slags problemer. Det stillede nye øgede krav til det pædagogiske arbejde, som kun kunne løses ved et tæt samarbejde med en række andre instanser – social- og sundhedsforvaltning, skole, psykologer og andre specialister.

Det blev et krav til Knaps Minde, at behandlingen skulle resultere i en så hurtig »hjemsendelse« af barnet til dets oprindelige miljø som muligt. Tidligere tiders mere permanente ophold på Knaps Minde

blev nu afløst af en langt større variation i »anbringelsesperioderne«. Groft sagt kan børnegruppen inddeles i tre: dem, der kun er på Knaps Minde i en kortere periode, f.eks. en måned, dem, der er på Knaps Minde et års tid, og endelig dem, der er på Knaps Minde til de kan stå på egne ben.

Knaps Minde blev – med et moderne begreb – en områdeinstitution. Man skulle løse de anbringelsesproblemer, som områdets social- og sundhedsforvaltninger ønskede. Samtidig blev børnene så tæt som muligt på deres oprindelige miljø. F.eks. kunne de fortsætte i deres vante skole. I 1960'erne og 1970'erne havde der været en tendens til, at børnene til Knaps Minde kom fra hele landet. Nu blev det igen en lokal institution, der først og fremmest skulle hjælpe silkeborgensiske børn og dernæst børn fra Århus Amtskommune iøvrigt.

En moderne områdeinstitution

Knaps Minde blev en typisk områdeinstitution. Hjemmet var den eneste børne- og ungdomspension i den vestlige del af Århus Amt. Knaps Minde skulle til stadig-

hed omstille og udvikle sig til at kunne honorere de krav, der blev stillet.

Familien Larsen flyttede i 1978 fra deres tjenestebolig på Knaps Minde. Den tidligere tjenestebolig blev inddraget til hjemmet, og der blev herved skabt rammer for en nyorganisering af institutionen. Den nye struktur bestod i en opdeling af hjemmet i tre grupper: en børnegruppe med 9 børn fra 2 til 14 år og 5 pædagoger, en ungdomsgruppe med 9 unge fra 14 til 18 år og 5 pædagoger og en udslusningsgruppe med 2 unge fra 17 til 19 år og 1 pædagog.

Formålet med denne opdeling var at gøre hverdagen mere tryk og overskuelig for de enkelte børn, unge og medarbejdere. Samværet i de mindre grupper skulle være mere intens og derved forbedre det pædagogiske arbejdes resultat. De mindre og aldersinddelte grupper betød også, at pædagogikken i de enkelte grupper kunne tilrettelægges mere målrettet og alderssvarende.

Børnegruppen skulle således danne rammen for de små børns behov for pleje, omsorg, leg, hygge og snak. Ungdomsgruppen skulle i højere grad end tidligere klare de daglige praktiske opgaver såsom rengøring og madlavning. De unge skulle i og med det forpligtende fællesskab lære at fungere ansvarligt over for sig selv og kammeraterne. Udslusningsgruppen var en fortsættelse af ungdomsgruppens praksis

med det formål at sluse dem ud i det omkringliggende samfund.

Denne nye struktur krævede en række nyansættelser og et endnu tættere samarbejde med kommunens og amtets sociale og psykologiske ekspertise.

Midt i denne nye udbygning af Knaps Minde døde Erlin Larsen pludselig i marts 1983. Den mand, der havde ledet forandringen af Knaps Minde fra et traditionelt børnehjem til en moderne områdeinstitution, faldt herved bort midt i sin gerning. Noget af det sidste Erlin Larsen deltog i, var planlægningen af en ny udslusningsform, den såkaldte »hybelordning«.

Knaps Minde stod uforberedt over for at skulle ansætte en ny forstander under de nye vilkår under amtskommunen. Derfor forestod lange og seje forhandlinger, inden Hans Moselyst tiltrådte posten som forstander i 1985.

Knaps Minde fortsatte og videreudviklede institutionen ud fra de til stadighed skiftende krav, der blev stillet til hjemmet. Specielt blev der arbejdet videre med de ældste unge i udslusningsgruppen. Den store ungdomsarbejdsledelse nødvendig gjorde en målrettet indsats f.eks. i erhvervsvejledningen. For at gøre overgangen fra at bo på institutionen til at bo for sig selv lettere, etablerede Knaps Minde en »hybelordning« i en 4-værelses lejlighed med 3 unge.

Hybelordningen giver på den ene side de unge mulighed for at leve en selvstændig tilværelse og på den anden side har de unge mulighed for at søge hjælp med eventuelle problemer på institutionen. Hybelordningen er siden blevet udbygget, og 2 pædagoger er tilknyttet ordningen.

Medarbejderne og bestyrelsen understreger, at den kolossale udvikling Knaps Minde har gennemløbet fra 1969 til i dag – fra et traditionelt børnehjem til en moderne områdeinstitution – kun har ladet sig gøre ved et samarbejde mellem en stabil og engageret medarbejdergruppe og bestyrel-

Åbent hus på C. Knaps Minde

SILKEBORG BØRNEHJEM, ALDERSROVEJ 3

Alle, der er interesseret i at se, hvordan vi bor på C. Knaps Minde, er hjertelig velkommen til at besøge os

Lørdag den 2. juni mellem kl. 13,00 og 18,00

Der bliver mulighed for at købe kaffe med øbleskiver, der afholdes auktion på malerier, børnene selv har lavet, og der er tombola, hvor de fineste ting, børn og personale har lavet, kan vindes. Ligeledes bliver der arrangeret skydning m. m.

Formålet er først og fremmest at vise, hvordan vi bor. Skulle vi få lidt penge til overs i forbindelse med det, børn og personale har arrangeret, står der bl. a. en båndoptager på vores ønskeseddel.

Vi glæder os til at byde velkommen til alle, der vil afslutte os besøgt.

BØRN OG PERSONALE, C. KNAPS MINDE.

Annonce 1973.

se og de bevilgende myndigheder, Silkeborg kommune og Århus Amtskommune.

Knaps Minde har fået ny forstander fra 1. maj 1987, idet Hans Moselyst blev fristet af nye udfordringer i Nordjylland. Den nye forstander er Peter Mortensen.

Knaps Minde fremstår således i dag som en moderne og veludbygget områdeinstitution med en dynamisk struktur, parat til at tage de opgaver op, som samfundsudviklingen måtte stille til institutionen.

Åbenthusarrangement.

Erindringer

Et børnehjem er en fællesbetegnelse for en institution - personalet, børnene og bestyrelsen. C. Knaps Mindes historie ville ikke være fortalt, hvis ikke disse tre grupper også fik fortalt deres historie om børnehjemmet. Især børnenes oplevelse af, hvordan det var at være barn på børnehjemmet C. Knaps Minde, har vi ønsket

skulle med i denne historie. Herved gives en mulighed for at få et livsnært indblik i hjemmets liv.

Det følgende er et erindringsafsnit, hvor tidligere ansatte, gamle børn og Thorkild Knap fortæller om livet på C. Knaps Minde.

Opstilling på Ahlhage.

Astrid Jaede fortæller

Baggrunden

Jeg er født i 1902 i en lille landsby ved Næstved. Vi var otte søskende, og min far var landsbylærer. De fem af os læste på Haslev seminarium. Jeg dimitterede i 1925. Et af de år, hvor det var umuligt at få nogen stilling, helt umuligt. Jeg var heldig at få to års vikariater, hvilket man skulle have for at få en fast stilling.

En af min fars bekendte var formand for et vestjysk drengehjem, Heibergsgave i landsbyen Lem ved Ringkøbing. Jeg søgte, da der ikke var andet at gøre. Hjemmet lå langt ude ad pløjemarkerne. Det var en af statens landbrugskolonier, og blev drevet på rigtig gammeldags manér med stort, stort landbrug. Hjemmet modtog navnlig

københavn-børn, og det var måske forkert, da man jo ved, at de søger alligevel tilbage til deres oprindelige miljø. Der var gennemsnitlig 17-18 børn derude. Jeg var dér i seks år, og havde det herligt.

Efter en kort periode i København blev jeg af Morten Eskesen, Birkerød, gjort opmærksom på pladsen på Knaps Minde i 1934. Jeg tog herover for at se på forholdene. Da lå Knaps Minde på Drewsensvej. Jeg havde ikke de store forventninger om at få stillingen, da jeg var den yngste ansøger, 31 år. Men jeg fik stillingen, og det har jeg aldrig fortrudt. Selv om der både er sorger og glæder ved et sådant arbejde.

Astrid Jaede og børnene o. 1960.

Hjemmets indretning

Knaps Minde på Drewsensvej var på to etager med en kælder. I stueetagen var der den gule stue, den røde stue, køkkenet, min stue og et depotrum. På 1. sal var sovesalene, et sygeværelse og stuepigens og kokkepigen værelse.

Man kunne komme ind i huset ad hovedindgangen eller ad køkkenindgangen. Til daglig brugte vi altid køkkenindgangen, medens hovedindgangen blev brugt, når vi fik gæster.

Den røde stue var vor dagligstue, her foregik det hele. Da jeg kom i 1934 var stuen i neutrale farver, men vi fik fikset den op med en stærk rød maling. Deraf navnet. Stuen var ikke stor, der var en gammeldags buffet med det lidt pænere porcelæn og et langt spisebord med stole.

Den gule stue var den fine stue, den hellige stue. Den blev brugt til højtiderne, til bestyrelsesmøderne, og nogle af de ældste børn kunne også få lov til at læse lektier her. I den stue var der et dejligt langt egetræsbord med mage stole til, en gul bænk og en stor boghylde. Det finere legetøj var også i den stue. Vi arvede - af fru rebslager Holst - et kostbart ældgammelt dukkehus

med alt i, blandt andet fine porcelænsdukker. Den gule stue var større end den røde stue.

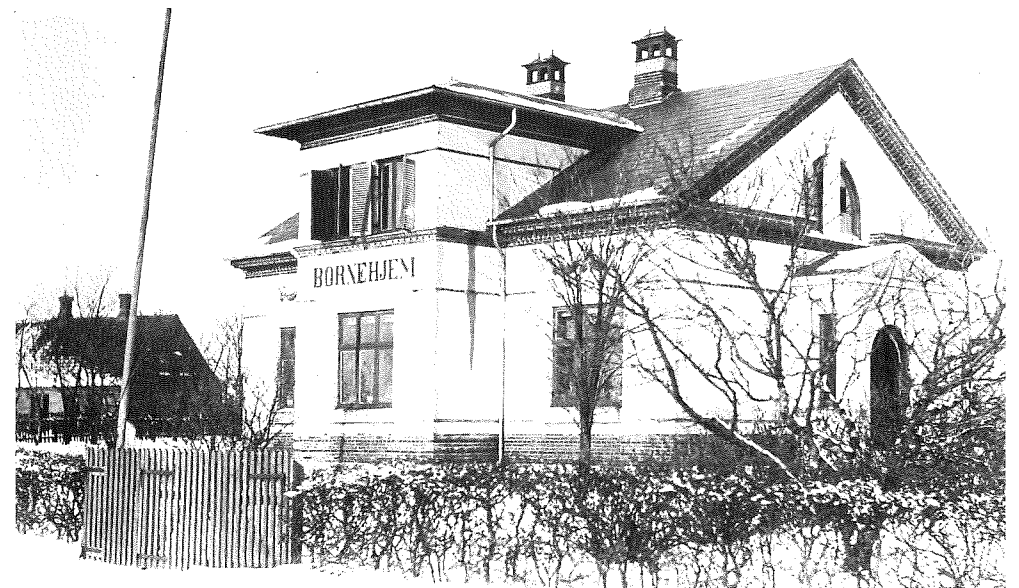
Køkkenet var stort og rummeligt med mange skabe, hvor vi blandt andet havde det daglige porcelæn - hvidt med blå kant. Der var et stort skrummel af et jernkomfur.

Ovenpå havde vi to sovesale, een til pigerne og een til drengene. Kort tid efter at jeg kom i 1934, fik vi indrettet wc'er og et dejligt baderum ved siden af sovesalene. Der sov normalt 6 og 7 i hver sal, og for enden af hver seng stod en gul skammel, hvor børnenes tøj kunne ligge. Børnene havde også hver sit skab.

I køkkengangen var der knage til børnenes overtøj og skoletasker. Og en træskohylde til træskoene. Det var strengt forbudt at gå ind i huset med træsko på, indendørs brugte børnene kludesko, som vi selv syede.

I kælderen var der fyrrum og et viktualierum med sulekar. Som brændsel brugte vi i 1930'erne briketter, men under besættelsen måtte vi bruge tørv ofte våde tørv.

Udenfor havde vi en dejlig have og gårdsplads, og et skur, hvor vi vaskede og havde brændsel.

Drewsensvej nr. 80.

Dagligdagen

Vi stod ret tidligt op om morgenen omkring klokken halv syv. De fleste af børnene skulle jo være på skolen til klokken 8, og inden da skulle morgenmaden laves, børnene op, de skulle vaskes og børste tænder, sengene redes, morgenmaden spises, overtøjet på og afsted.

Men det er forbavsende så hurtigt børn lærer en rytme. Der var aldrig panik om morgenen, de vidste præcist, hvad de skulle. Om morgenen var det den lille badning og den store tandbørstning, medens den store badning foregik om aftenen.

Morgenmaden stod parat, når børnene kom ned. De havde faste siddepladser, og jeg sad for den ene bordende, og en af stuepigerne sad for den anden bordende. Normalt fik vi havregrød til morgenmad.

Efter at skolebørnene var sendt i skole begyndte den daglige vaskning og rengøring samtidig med, at vi skulle passe og lege med de små børn. Heldigvis havde vi en dejlig gårdsplads, hvor vi kunne holde øje med børnene.

Vi var tossede med rengøring, og inspektionen fra København så også nøje efter, når de var på besøg. Der var meget

vask. Vi vendte madrasserne hver tirsdag og fredag for at se, at der ikke var uhumskeheder. Sengetøjet blev skiftet hver 14. dag. Så vask var der nok af, og vaskeforholdene var elendige ude på Drewsensvej. Vi skulle ud over gården, hvor der var en gruekeddel og vaskebrædt. Tøjet blev tørret på gårdspladsen, ellers havde vi et lille loftsværelse, som vi kunne bruge. Rulningen foregik i depotrummet ved siden af den gule stue, her stod en af de store gamle ruller. Strygningen foregik – som så meget andet – i den røde stue.

Havde vi tid til overs, satte vi os med noget håndarbejde. Der var altid tøj, der skulle stoppes.

I begyndelsen kom børnene hjem for at spise til middag klokken tolv, varm mad. Børnene gik da på Winthers Seminariums skole og havde lang middagspause. Senere blev det lavet om, og så fik de madpakke med i skole i stedet for, og den varme mad blev flyttet til om aftenen.

Når børnene kom fra skole fik de et glas mælk og en mellemmad. Om eftermiddagen skulle de læse lektier, men det blev nu lidt småt med dét. Ingen af børnene havde byplads, så de havde megen fritid.

»Bedstemor« - Astrid Jaedes moder - på besøg på Drewsensvej.

Børnene hjalp til med at dække bord til aftensmaden og med at vaske op bagefter. Efter aftensmaden sad vi alle i den røde stue. Børnene med en bog eller et spil, vi voksne med håndarbejde. De mindre børn blev lagt i seng straks efter aftensmaden, og de større børn kom i seng vistnok ved 9 tiden.

Personalet bestod af kokkepige, stuepige og mig selv. Når vi havde særlig mange børn, havde vi også en barnepige til de små. Der var ikke noget, der hed »mit og dit arbejde«. Vi hjalp hinanden. Jeg stod for de daglige indkøb og skulle også føre det daglige regnskab. Hele personalet sov på hjemmet, så børnene kunne blot gå ind til en af os om natten, hvis det var nødvendigt. Vi havde ingen vagtordning. På den måde kan man godt sige, at vi var på arbejde i døgnets 24 timer, men det tænkte vi ikke over. Jeg havde fri hver tredje søndag over middag, efterhånden blev det til hveranden week-end, og til sidst ude på Aldersrovej opnåede jeg at få 14 dages sammenhængende ferie.

Børnene og opdragelse

Det er vigtigt at slå fast, at det aldrig er børnene, der er noget i vejen med, når de kommer på hjemmet. Der kan være mange grunde til, at de kommer dér, men det er ikke deres skyld. De fleste børn kom fra Silkeborg og enkelte fra København. Vi skulle modtage børn fra spædbørnehjemmet Søfryd. Hvis kommunen anmodede os om at tage et barn, så tog vi altid imod det, hvis ikke hans fortid var al for slem, så kunne vi ikke magte det. Den holdning betød, at vi ofte var overbelagt.

Opdragelsen var ganske som i en almindelig familie. Det vidunderlige ved børn er, at de opdrager hinanden. De store hang om de små. Selv om det kunne være underligt for en 10, 11 eller 13 årig knægt at sove sammen med én på halvandet år.

Jeg lagde vægt på, at børnene var ærlige og gode kammerater. Det kan man bedst

lære ved eksemplet. Men det har været nødvendigt med en endefuld og en lussing. Dog skal man vide, at man ikke kan straffe nogen til at blive gode. At »gå over stegen« var efter min mening at lyve, at bande og at være ond ved hinanden, det vil sige slå hinanden.

De fleste børn gik på Winthers Seminariums Skole, fordi den lå tæt på Knaps Minde, og nok også fordi det var en grundtvigiansk skole. Men fik vi børn, der gik på andre skoler, fik de lov til at blive ved med at gå dér.

Børnene var klædt som alle andre børn, måske endda en smule bedre, fordi vi hele tiden holdt det. På det tidspunkt var det moderne, at pigerne havde forklæder på, og det havde vores piger også. Jeg holdt meget strengt på, at børnene skulle skifte tøj, når de kom hjem fra skole.

Vore børn var ikke boglig begavede, og vi havde kun få, som fik en længere skolegang. Derfor sørgede vi for, at de fik en læreplads eller en plads i huset, når de blev konfirmeret.

Hjemmet kan ikke siges at være et specielt kristent hjem. Da jeg begyndte, gik børnene ganske vist i søndagsskole, men det blev efterhånden sløjftet. Men der var en grundtvigsk ånd over hjemmet, vil jeg snarere sige, vi sang meget – Grundtvigs og Ingemanns dejlige sange. Vi bad aftenbøn hver aften.

Højtider og fritid

Julen var den største begivenhed i hjemmet. Hvert år startede vi med håndarbejde til næste jul i januar. Til jul bagte, brasede og stegte vi. Familien Knap havde den tradition at skænke hjemmet et juletræ hvert år. Vi klippede hjertes, kræmmerhuse og frynsekurve til at pynte træet med. Børnene fik altid bunker af julegaver. Julegaverne købte vi enten selv, eller vi fik dem fra de forretninger i byen, som vi handlede hos. Oftest var det selvfølgelig bløde pakker.

Juleklip.

Om søndagen stod vi op til normal tid, men vi blev siddende længere ved morgenbordet. Her sang vi så nogle sange. Ellers gjorde vi lige, hvad der faldt os ind om søndagen. Vi gik ture f.eks. til Hattenæs og Ludvigsløst. Vi havde også en stuepige, Ketty, hvis forældre boede i Hammerum, dér tog vi ud een gang om året og fik rabarbergrod og kyllingesteg. Vi blev hentet i Hammerum i mælkevogn.

Ellers havde vi en dejlig have og gårdsplads, hvor vi kunne spille bold – langbold, rundbold og kurvebold. Jeg er udlært gymnastiklærer, og det er kommet mig til gavn på hjemmet. Jeg var også haveinteresseret, så efterhånden blev børnene det også.

Til højtiderne, herunder til børnenes fødselsdage, fik vi også højtidsmad – flæskesteg og budding.

Besættelsen

Besættelsen var en hård tid. En overgang var vi oppe på 26 børn mod normalt 16.

Det var alt for mange. Der kom flere store søskendeflokke, og jeg havde det princip, at man aldrig måtte adskille søskende, kunne vi tage én af dem, så måtte vi tage dem alle. En af grundene til, at vi fik så mange nye børn, var, at forældrene tog arbejde i Tyskland, i Jølund eller i Karup. Vi var overbelagt, og nogle sov endda i badeværelset.

Vinterne 1940 og 1941 var meget hårde, og vi oplevede på een nat at skulle ud i beskyttelsesrum tre gange i 31 graders kulde. Alle sammen. Man ødelagde vores dejlige have ved at bygge beskyttelsesrum dér. Beskyttelsesrummet var beregnet til flere, men det var faktisk kun os, der brugte det. For at komme hurtigt ud om natten, lagde vi børnenes tøj parat ude på trappegelænderet og skoene nedenunder.

Vi led ingen nød under besættelsen. Vi var nogle af dem, der fik rationeringsmærker nok. Vi kunne slet ikke bruge al den kaffe, og vi havde bunker af sukker. Men det var en hård tid.

Knaps Minde – Drewsensvej og Aldersrovej

Det gamle hjem på Drewsensvej blev efterhånden for lille og utidssvarende. Egentlig havde det været meningen i lang tid, at vi skulle være flyttet ud på Aldersrovej, men det trak i langdrag. Men i 1947 flyttede vi – børn, personale og hjemmets ånd. Selv om det nye hjem var et rent himmerige i forhold til tidligere med hensyn til pladsforholdene, så mindes de rigtig gamle »børn« hjemmet på Drewsensvej som det »rigtige« hjem. Det var mere gammeldags og mere hjemmeligt.

Aldersrovej

Vi fik flere moderne bekvemmeligheder på Aldersrovej, f.eks. vaskemaskine og centrifuge. Men vasken var fortsat et hårdt arbejde. Værelserne til børnene var stadigvæk sale beregnet til 6 og 7. Der er tre sovesale – én til drengene, én til pigerne og »dværgværelset« med 7 senge.

Min lejlighed blev dog ikke større på Aldersrovej – en stue, der også var kontor i begyndelsen, et lille sovekammer, der også blev brugt til sygeværrelse. Først i 1964 fik jeg – med styrelsens tilladelse – lov til at få min egen lejlighed ude i byen. Men dér var jeg kun på mine fridage.

Vi fik også en dejlig gårdsplads. I begyndelsen var der grus på pladsen, og det var ikke godt. Men vi fik lagt fliser på i stedet for, og var det meget bedre at lege på. Apebur havde børnene også.

Fjernsynet blev en kolossal lettelse. For det var ikke let at blive ved med at finde på, og de kunne jo ikke hele tiden sidde og læse eller spille ludo. Vi fik tidligt fjernsyn, og børnene hang over det. Sportsudsendelserne var det store trækplaster. En dag vi sad og hørte Gunnar Nu Hansen, fik jeg den idé, at vi kunne skrive til ham. Det gjorde vi, og derefter fik vi breve fra ham på alle hans udenlandsrejser. Det var en oplevelse, og jeg har stadig kontakt med ham.

Jeg synes ikke, at jeg mærkede nogen forandring med alderen. Jo, jeg havde et galt ben, fordi jeg simpelthen havde gået for meget. Omgangstonen var fortsat den samme, selv om jeg nok tror, at de bandede stygt, når man ikke var tilstede. Vi havde ikke megen kontakt med forældrene, vi så dem sjældent. Nogle kom og hentede deres børn, når der var bysøndag – som vi havde hveranden søndag over middag. Men ellers så vi ikke meget til forældrene. Der var ikke forældreråd, som der er i dag.

Til slut stod det klart, at der skulle ske mange ændringer: udvidelse og nyt forstanderpar. Derfor var der ikke ret mange børn på hjemmet i den sidste periode, hvor jeg var forstanderinde.

Fritidsliv

Det var et vældigt plus, at Knaps Minde kom til at ligge så tæt på sportspladsen. Drengene spillede fodbold, og det var en hel højtidsdag, når de blev gamle nok til at blive meldt ind i SIF. Egentlig skulle børnene gå hele vejen udenom til sportspladsen, men det var der jo ingen børn, der gjorde, så vores børn fik også hurtigt lavet et hul i stakittet.

Efterhånden blev det almindeligt med cykler, derfor spurgte jeg vor kasserer, Bundgaard, om vi ikke også kunne få nogle cykler til børnene. Det kunne vi godt, og vi havde nogle dejlige cykelture. Min datter, Ida, har siden fortalt, at de ofte skar tænder, når vi skulle ud at cykle, men de sagde ikke noget. Vi cyklede i een lang række med en voksen forrest, i midten og bagest. De små børn havde vi på en cykelsadel bagpå. I dag havde jeg ikke turdet cykle med så mange børn med den biltrafik. Dengang var der ikke ret mange biler på gaderne.

Silkeborg kommune fik en ferielejr ved Ahlhage ved Ebeltoft efter krigen. Tyskerens barakker fra Silkeborg Bad blev flyttet derop, og så kunne Silkeborgs skoler holde ferie dér. Vi kom også derop, og det var nogle dejlige ture – men en lang rejse.

Privilegium

Jeg har haft det privilegium altid at have haft en dejlig bestyrelse. Bestyrelsesmedlemmerne kom jævnligt på hjemmet for at hilse på, og til jul var de der altid. Vi havde

Kartoffelskrælning på Ahlhage o. 1955.

Ella Grauting fortæller

Jeg startede her på Knaps Minde den 1. oktober 1948, der var plads til 20 børn fra 2 til 18 år eller til de var udlært. Vi var en kokkepige, to stuepiger og forstanderinden fru Jaede.

Jeg havde set en annonce i Silkeborg Avis, hvor Knaps Minde søgte en stuepige, og da jeg gerne ville have med børn at gøre, søgte jeg stillingen. Nu var det med sådan at skifte arbejde ikke rigtig mig, så min søster fulgte med mig, da jeg skulle til samtale med fru Jaede. Jeg var også lidt nervøs over, at nogle af børnene jo næsten var jævnaldrende med mig selv. Jeg er født i 1928. Fru Jaede spurgte mig ud om min familie, og jeg skulle til helbredsundersøgelse, men jeg blev ikke spurgt, om jeg havde kendskab til børn.

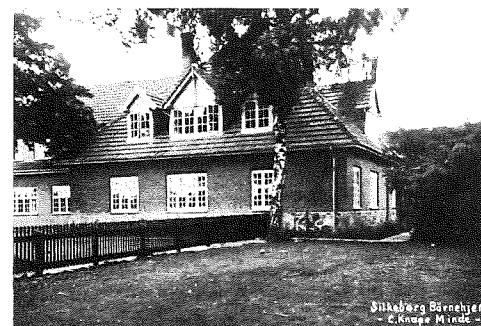
hvert år en vældig frokost sammen med bestyrelsen, og det ordinære bestyrelsesmøde blev afholdt i maj. Der var mange mennesker i bestyrelsen, og jeg fik altid de ting igennem, som jeg gerne ville.

Fru Jaede ville tænke over det, og en dag kom hun over til mine forældre i Alderslyst, hvor jeg boede. Jeg tror nærmest, at fru Jaede kom for at se mit hjem og min familie. Fru Jaede meddelte, at jeg havde fået pladsen.

Det daglige arbejde

Som stuepige skulle man lidt af det hele – passe børnene, gøre rent, ordne tøjvasken, lappe og stoppe tøjet og så videre.

Vi startede dagen med at dække morgenbord. Klokkeren 6.45 blev børnene vækket og inden klokken 7 skulle de vaskes og rede deres senge. Og sengene skulle være glatte som spejle, og det var børnene gode til. Kokkepigen stod for morgenmaden, der blev serveret klokken 7. Den bestod af

Knaps Minde, Aldersrovej. Fra haven.

havregrød eller øllebrød, og der stod brød på bordet, hvis man var mere sulten.

Når børnene var taget i skole fik vi voksne morgenmad, hvor de små så rendte rundt omkring os og legede. Bagefter tog vi fat på rengøringen til klokken 11. Der var megen rengøring. Gulvvask hver dag, paneler skulle vaskes af, badeværelserne, sengene. Jeg tog det ovenpå, og den anden stuepige tog det nedenunder. Det skulle gøres ordentlig, og fru Jaede kunne godt gå rundt med en finger og kontrollere rengøringen.

De små børn legede rundt om os, medens vi gjorde rent. Enkelte hjalp os og gik og sjaskede med en klud. Når vi var færdige med rengøringen klokken 11, gik vi i gang med at lappe og stoppe tøj og strikke trøjer og kjoler til børnene, som de skulle have i julegave.

Over middag – mellem ca. 12.30 og 13.30 – tog fru Jaede et middagshvil, og når hun kom op, så havde vi andre 1½ times midt-dagspause. Jeg gik ofte over til mine forældre i pausen.

Kokkepigen havde smurt sigtebrød til børnene, som de fik kl. 15 med et glas mælk til. Bagefter var der lektielæsning fra kl. 15.30 til kl. 17.00, og da skulle børnene være i stuen, enten de havde lektie for eller ej, og der måtte ikke siges en lyd. Fru Jaede sad selv inde hos dem, og her kunne hun sidde og ordne regnskab – så slog hun to fluer med eet smæk. Vi andre sad nede i legestuen og ordnede tøj.

Aftensmaden blev delt ud til børnene i portioner, og det foregik gennem en lem fra køkkenet og ind i spisestuen, hvor der var een, der delte maden rundt. Når dette var overstået var der vaskning af børnene, som foregik på samlebånd. Fru Jaede vaskede hoved, og jeg vaskede benene – henholdsvis i sæbespånvand og brun sæbe. Og så var der legetid. Børnene kom vel i seng ved 9-tiden.

Om mandagen havde vi storvask, der tog fra morgenen til klokken 14.30. Så den dag blev der intet middagshvil. Tøjet blev så rullet og strøget om tirsdagen og onsdagen, efter at vi havde gjort rent om formiddagen.

Vi havde også en ret stor have, som vi skulle holde ren, og solbær og ribs, som skulle plukkes. Fru Jaede syltede dem selv. Haven blev ordnet hver fredag og lørdag eftermiddag.

Børnenes arbejde bestod i, at de skulle hugge brænde til fyret og hjælpe med i haven. Hvis der var tid, kunne de også hjælpe til med rengøringen.

Vi boede alle på hjemmet. Jeg delte værelse med den anden stuepige. Jeg havde aldrig før haft eget værelse, så jeg var vældig tilfreds med forholdene. Vort værelse lå ovenpå, og hvis der var noget om natten, kom de ind efter os. Andre har også siddet inde hos os og snakket om aftenen, når de andre sov.

På den måde kan man godt sige, at vi aldrig havde fri. Vi havde en ugentlig friaften, og hver anden week-end havde vi fri fra lørdag aften ved klokken 21.30 til søndag aften.

Jeg begyndte med en løn på 150 kr. om måneden som stuepige. Derudover havde jeg kost og logi. Hvis vi fik en årlig lønforhøjelse på 5 kr., så var vi glade for det. En gang kom inspektør Torpe på inspektion, medens fru Jaede var til et Nyborg Strandmøde, da han så, hvad jeg gik og lavede – nemlig alt muligt, sagde han til mig, at jeg kunne få medarbejderløn i min stilling.

Personalet viser »værktøjet« frem.

Det sagde jeg til fru Jaede, da hun kom tilbage. Hun kendte ikke noget til det, og ringede derfor til kassereren, Bundgaard, der heller ikke kendte noget til det. Men så blev det undersøgt, og jeg blev assistent og fik assistentløn. Hvor meget det var, kan jeg ikke huske, men jeg blev rig, kan jeg huske, at jeg følte mig.

Børnene

Børnene sov på 1. sal. Her var sovesale til 7, 7, 6 og 3. Vi har været helt op til 27 børn, hvor de næsten lå på rækker ude på gangen. Men det gik bare. Børnene havde faktisk ikke noget, de kunne kalde deres eget. Der var kun plads til sengene. Efterhånden fik de deres eget skab. Børnene måtte ikke lege ovenpå, det skulle foregå nedenunder.

Børnene var lige så godt klædt som andre, men de var nok mere ens. Selv om fru Jaede forsøgte at klæde dem, så de ikke lignede hinanden. Da jeg startede, havde pigerne forklæder udenpå deres kjoler og sløjfe i håret. Pigerne var ikke alt for glade for det, og når de kom lidt ned ad

gangen tog de forklæderne af og puttede dem i skoletasken.

Lørdag aften var den store badeaften. Vi var nødt til at koge vand i gruekedlen i kælderen for at få vand nok, så skulle det bæres op til badeværelset. Efter lørdagsbadningen var der lagt tøj – alt fra inderst til yderst – frem på deres senge. Det skulle række til næste lørdag. De kunne selvfølgelig blive nødt til at få rent tøj midt på ugen, hvis det var blevet beskidt. Men så fik de sandelig også skældud.

Jeg synes ikke, at vi havde så mange forbud, men børnene måtte ikke komme ud om aftenen eller gå på diskotek. Fru Jaede var ømme over sine piger, sine børn. Det skete dog, at nogle af de store børn stak af ud af vinduet og kom ind samme vej, når de vendte hjem sent på aftenen. Vi voksne stod så inden for og tog imod dem, og så fik de en omgang skældud.

Jo, børnene kunne selvfølgelig også den gang være uvorne. En aften var børnene gået ned i en have, hvor de havde stjålet nogle pærer. De vendte hjem med lommerne proppet med pærer. Nogle af børnene havde nået at få dem smidt ud på toiletgulvet. De skulle så stå ret for fru Jaede og fortælle, hvor de havde taget pærerne og så fik de et rap af fru Jaedes »Lykkestok«.

Hvis vi opdagede, at de havde stjålet f.eks. noget slik, så gik vi med dem tilbage og afleverede det. Det var de bestemt ikke glade for.

Tant og fjas og hygge. I midten Parmo Sørensen, til højre Ella Grauting.

Børnene måtte gerne besøge deres klassekammerater og andre kammerater, og de måtte også gerne få besøg, men det blev ikke rigtig brugt.

Højtid og ferier

En god jul er der altid blevet holdt på Knaps Minde. I løbet af året havde vi strikket trøjer, sweaters, strømper og vanter til børnene, som de fik i julegave. Den 23. december blev gaverne lagt frem for bestyrelsen, så den kunne se, hvad pengene var gået til. Når bestyrelsen havde set gaverne, fik vi stort kaffebord, hvor børnene også deltog. To af børnene blev klædt ud som nisser og kom trækkende med en lille trækvogn, mens de sang »Nu er det jul igen...« eller »På loftet sidder nissen...« På trækvognen var godteposer, som blev delt ud til alle børnene, når nisserne kom ind til os i legestuen. Klokkerne 18 var det hele overstået.

Når børnene var kommet i seng, kunne vi begynde at pakke gaverne ind til juleaften. Det tog det meste af natten, kl. 3 var vi

klar til at gå i seng. Næste morgen tog vi fat på juleaftensdag, hvor børnene skulle ud med deres julegaver til familien. Selvfølgelig blev juleaften holdt på hjemmet.

Mange af »de gamle børn« kom til juleaften på Knaps Minde for sammen med deres egen familie at holde jul på hjemmet. Ja, 4-5 par har der nok været, der holdt juleaften på den måde sammen med os andre på hjemmet.

Morsdag blev også festligholdt på hjemmet, og »gamle børn« kom om morgenen og fik morgenkaffe. De havde så en gave med, og børnene på hjemmet gav også fru Jaede en gave dén dag. og vi fik lidt god mad.

Vi havde bysøndag hver anden søndag. Da måtte børnene komme hjem til pårørende fra kl. 13 til kl. 20, men det var ikke altid, at de pårørende ville have dem, så blev børnene på Knaps Minde. Vi tog så en lang tur til noget, der hed Højborg ude ved Virklund. Vi startede over middag med en rugbrød og en sigtebrød klappet sammen, og det spiste vi på en lille café, når vi var

Opstilling. Ahlhage o. 1955.

kommet derop. Skulle det være ekstra festligt fik børnene sodavand og et stykke kringle, og de voksne fik kaffe. Men det var nu sjældent, at det skete.

Sidst på sommerferien havde vi en ferietur til Ahlhage ved Ebeltoft med alle børnene, inden de skulle begynde i skolen igen. Det var også fordi, børnene skulle ind i hjemmets og hverdagens rytme igen. De havde jo været hjemme ved de pårørende, og her fik de ofte lov til at gøre, hvad de ville, så de var noget kuldrede, når de kom tilbage til Knaps Minde.

Vi holdt børnenes konfirmation på Knaps Minde. De havde lov til at invitere 20 gæster med, hvor så Knaps Minde betalte. Det var nu ikke rart, hvis der var flere konfirmationer på een gang, da forskellen i gavestørrelsen blev åbenlys. Min mor og søster har flere gange været med til konfirmation for at »fylde op« til de 20 gæster. En enkelt gang har hjemmet også holdt bryllup.

Børnehjemets transport fra og til Ahlhage, o. 1955.

Een stor familie i fru Jaedes tid

Selv om vi aldrig havde fri så at sige, så synes jeg, at arbejdet var mere tilfredsstillende dengang fremfor i dag. Vi kendte børnene mere, og de kendte os – for der var jo ikke så mange voksne. De vidste altid, hvor de kunne få fat på os, og de kendte reglerne. Det var som een stor familie på godt og ondt.

Som stuepige var vi – med et gammeldags udtryk – tyende. Vi måtte ikke vise os. Når det ringede på døren, var det fru Jaede, der åbnede den. Vi måtte ikke. Vi havde heller intet med bestyrelsen at gøre – udover, at vi skulle sørge for absolut ro, når der var bestyrelsesmøder.

Vi gik tæt op og ned ad hinanden, og vi har også skændtes. Jeg blev på grund af børnene, dem kunne jeg ikke undvære. De skulle jo heller ikke lide under, at vi voksne skændtes.

Nej, meget er blevet anderledes. Også omgangstonen. Den er rent ud sagt forfærdelig i dag. Fru Jaede fandt sig ikke i banden og svaren-igen. I dag kan man sige noget til et barn tre, fire gange og få et beskidt svar tilbage. Det er ikke rigtig mig. Ja, jeg kan godt se, at det lyder som om, at førhen var alt lyserødt. Det var også bedre – som sagt – mere som en familie.

Måske var det også nogle andre børn, vi havde dengang. Vi havde ofte søskendeflokke, og de blev her også i en længere årrække. Alligevel vil jeg sige, at vi er blevet flere og flere, og den tætte kontakt til børnene er blevet mindre og mindre.

Fru Jaede tog ofte børnene op på skødet og trøstede og kærtgnede dem. Og hun gik hver aften en runde hos de små og satte sig på sengekanten og sagde godnat. Når børnene var syge lå de også ofte nede hos fru Jaede.

Nye tider – nye skikke

I dag er Knaps Minde efter min mening mere en institution fremfor et hjem. Det begyndte så småt ved forstanderskiftet til hr. Larsen i 1969. Ja, ikke sådan at Larsen kom med det, men det var nok tiden. En stor forandring for børnene var, at de til Larsens skulle sige »plejefar« og »plejemor«, mens de altid havde kaldt fru Jaede

for »mor«. Den overgang tog hårdt på mange af børnene.

Også mit arbejde blev anderledes under Larsen. En dag, hvor jeg var i færd med at gøre rent, kom hr. Larsen og tog gulvskrubben ud af hånden på mig og sagde: »Så, Ella, nu er det slut med dét arbejde«. I stedet for skulle jeg gå en tur med de små, hvilket jeg syntes var noget underligt noget. Jeg kunne ligeså godt gøre noget praktisk. Jeg følte ikke, at jeg tjente mine penge ved bare at gå ud.

Børnene fik også lov til mere under Larsens. De måtte komme ud om aftenen osv. Og de skulle ikke være absolut stille, når bestyrelsen holdt møde. For som Larsen sagde: »De skulle mærke, at det var et børnehjem«.

Jo, vi har fået større indsigt i det hele. Vi havde aldrig holdt personalemøder under fru Jaede, og hun førte stambog over børnene alene. Nu får vi mere besked og har indflydelse på, hvad der skrives om de enkelte børn. Følelsen af at være tyende er helt forsvundet.

Jeg kan godt føle, at jeg ikke har det samme grundlag, som de andre, der har gået på seminariet. Men – som de siger – jeg har jo erfaringen efter alle de år. Og dagligdagen viser da også, at det ikke er noget problem.

Thorkild Knap fortæller

Thorkild Knap, født 1918, har været bestyrelsesmedlem i Børnehjemmet C. Knaps Minde fra 1956 til 1976, i perioden 1965-1976 som formand.

En familiarv og en forpligtelse

Jeg blev nok valgt ind i bestyrelsen af »traditions«-grunde, idet der altid – med undtagelse af et par år i 1920'erne – har siddet en Knap i bestyrelsen. Men jeg tog med tak imod valget, også fordi jeg følte, det var en

forpligtigelse og en glæde at være med til at løfte en arv, som mine forfædre havde skabt.

Knaps Minde har altid været en del af familiens og mit liv, så længe jeg kan huske tilbage. Min mor tog os 4 børn med ud på hjemmet til jul og ved andre lejligheder. Så forholdene på hjemmet havde jeg et ret godt kendskab til.

Hvis jeg skal karakterisere den arv, som mine forældre havde skabt, så var det, at man skulle drive børnehjemmet som et hjem. Et ganske almindeligt hjem. I den

Afslappelse og dyb koncentration.

forbindelse blev ønsket om en ombygning af hjemmet en central opgave, således at børnene kunne få deres eget værelse, eller de to og to kunne dele et værelse. For seks-sengs-stuer var efter min og bestyrelsens mening ikke foreneligt med, hvad man kunne kalde for et »almindeligt hjem«. Min forgænger som formand for bestyrelsen, pastor Gram, havde gjort et kæmpe arbejde for en sådan ombygning, men han nåede ikke at få det vedtaget. Jeg fortsatte så anstrengelserne sammen med bestyrelsen og de ansatte.

Det ømme punkt var selvfølgelig økonomien. Jeg var til mange samtaler i Socialstyrelsen. Til sidst fortalte jeg socialdirektøren en historie, der billedlig fortalt udtrykte behovet for ombygningen: En mand bad sin skytte opdrætte 500 fasaner, fordi han skulle have et stort jagtselskab. Det gjorde skytten og på et tidspunkt blev alle 500 fasaner overladt til sig selv i skoven. Men de var opdrættet i et kunstigt miljø, hvor en flink mand tre gange dagligt

kom til foderpladsen og sørgede for dem. De havde aldrig lært om de farer, der lurer og havde ikke lært at skaffe sig føden selv, derfor blev bestanden hurtigt halveret.

Socialdirektøren forstod sammenligningen – selv om han ikke selv var jæger – og så kom bevillingen, der satte os i stand til at indrette børnehjemmet, så børnene kunne bo som i et rigtigt hjem.

Knaps Minde havde dog en formue, der indgik som en ikke uvæsentlig del af byggeomkostningerne. Formuen kom fra forskellige fonde, og så havde fru Jaede drevet hjemmet med en utrolig økonomisk sans, så der også var kommet penge ind her. Hjemmet fik også en stor støtte i diskussionen om ombygningen hos byrådet, især borgmester Ernst Thomsen og af ministeren Lars P. Jensen.

Formandens opgave var at støtte forstanderen i dennes arbejde, men jeg blandede mig ikke i den daglige drift. En vigtig opgave for formanden var sammen med forstanderen at tage stilling til de ansøg-

ninger om optagelse, der kom. Vi gennemgik de enkelte ansøgninger og lagde vægt på de udtalelser, der kom fra de forskellige skoler om det pågældende barn. Vi ønskede, at barnet så naturligt som muligt kunne indgå i hjemmet. Det betød også, at vi prøvede på at undgå et for stort gennemtræk af børn, der kom og gik på hjemmet. Herved fik medarbejderne bedre muligheder for at arbejde med det enkelte barn, fordi de kom til at kende barnet bedre og bedre.

Fru Jaede var en utrolig dygtig leder, der ledte hjemmet med kærlighed. Hun kunne bestemt trække grænser, men de var vidde. Fru Jaede var meget økonomisk, og man kan nok også sige, at hun var noget konservativ med hensyn til tekniske nyanskaffelser. Det kunne godt være lidt af en kamp for bestyrelsen at få hende overtalt til nyanskaffelser til det daglige arbejde.

Bestyrelsen kunne også hjælpe til med at skaffe lærepladser til børnene på Knaps Minde. Forstanderen kom som regel med et ønske til det og det barn, og så prøvede vi i bestyrelsen at finde en læreplads. Som hovedregel var der en meget stor interesse og støtte ude i byen til hjemmet, så det var oftest ikke svært at finde pladser, men der kunne selvfølgelig nævnes eksempler på, at nogle var betænkelige. Vi lagde naturligvis aldrig skjul på, at barnet kom fra Knaps Minde.

Frederik Ottendal Nielsen fortæller

Frederik Ottendal Nielsen, født 1911, var barn på Knaps Minde ca. fra 1915 til 1923.

Hverdagen under frk. Olsen

Jeg var først i pleje hos madam Ottendal, der boede nede i de gamle længer ved Hovedgården på Chr. den 8's vej. Min mor var død i barselsseng, da hun fik mig, og min far stod alene med 6-7 børn. Det kunne han selvfølgelig slet ikke klare, og vi børn kom i pleje eller på Knaps Minde.

Da fru Jaede ønskede at gå af, var vi i bestyrelsen ikke i tvivl om, at vi måtte ansætte en mandlig forstander og helst et forstanderpar. Det skyldtes simpelthen tidernes udvikling, der var blevet mindre og mindre respekt. Derfor en mand, en »far« på posten. I Larsen og frue fandt vi det helt rette forstanderpar, der levede sig helt ind i arbejdet. Det blev også i Larsens tid, at vi fik bygget hjemmet om.

Sammen med Larsens var vi med til at inddrage forældrene i hjemmets liv. Forældrene blev inviteret een gang om året, og der blev valgt et forældreråd. Jeg tror, vi var et af de første hjem, der fik valgt et forældreråd. Det lå Larsens meget på sinde at få inddraget forældrene.

Jeg trak mig tilbage som formand, da hjemmet kom ind under amtet. Jeg fornemmede, at det ville blive meget svært selv at udvælge de børn, som vi ville vurdere passede ind i miljøet, og den fornemmelse viste sig senere at slå til, forstået på den måde, at gennemtrækket af børn blev stort. Dette er ikke naturligt for et »hjem« og stiller meget store krav til alle medarbejderne på hjemmet. Samtidig havde jeg nået den alder, hvor jeg mente, at det var naturligt, at nye og yngre kræfter kom til. Nye folk, der bedre kunne sætte sig ind i de unges nye og sikkert berettigede krav, og samtidig folk, der ikke var – skal vi kalde det for »traditions«-bundet – som jeg var.

Madam Ottendal tog kun små børn i pleje, og Knaps Minde ville ikke have børnene, førend de var renlige. Da jeg var 3 år godt og vel kom jeg ned på Knaps Minde.

Frk. Olsen og jeg kom nogenlunde samtidig til Knaps Minde. Den tidligere bestyrerinde hed frk. Jensen, ved jeg, og de var vist udmærket tilfredse med hende, har jeg hørt.

Frk. Olsen og hendes søster var det eneste personale på Knaps Minde. Vi kaldte

dem for Nosa og moster. De to søstre havde deres soveværelse oppe på 1. sal, hvor de to sovesale var, og så havde de en privat stue nedenunder. Vi kom aldrig ind til dem privat, men vi fik da kaffe og kage, når de fyldte år. Kagerne var snitter til 4 øre stykket, men de blev også delt, så der blev to.

Vi havde en stor spisestue, der lå ud mod gaden, og en mindre legestue. Spisestuen brugte vi ikke til daglig, den blev brugt til gæster og højtider. Ovenpå var der sovesale, men der måtte vi ikke være om dagen – hvis vi da ikke blev sendt i seng, som straf for noget vi havde lavet. Vort sengetøj var ikke det fineste. Det var halmmadrasser med tang i, som blev knoldet sammen og derved hårdt at ligge på. Så måtte vi rykke det lidt ud. Der var også et vaskerum, hvor vort tandkrus og tandbørste hang. Om natten brugte vi toiletpanden, der havde hank. Vi skiftedes til at tømme den over i lokummerne ude i gården.

Vi havde alle sammen nogle pligter, der gik på skift. Vi skulle selvfølgelig rede vore senge om morgenen, men derudover skulle vi skuffe havegangene, hente mælk, måske grave lidt i haven osv. Men man kan ikke sige, at vi blev overbebyrdet med arbejde, slet ikke. Vask, rengøring og borddækning havde vi intet med at gøre, det ordnede de selv. Dog havde de en vaskekone af og til.

Til morgenmad fik vi altid øllebrød med klumper. En dreng, der hed Villy, sad for bordenden, og han kunne ikke lide de her klumper, så han smed dem ned i bordskuffen. Det blev opdaget, og så fik han en røvfuld og sendt i seng.

Om eftermiddagen blev der klappet i hænderne af bestyreren omme i en lille gård ved køkkenet og råbt: »Mellemmad«. En stor rundom rugbrød med et stykke rødbede eller et stykke syltet græskar. Det brugte de jo dengang.

Vi skulle læse lektie, og vi blev strengt overhørt, om vi kunne vore salmevers og den slags. Kunne vi ikke det, så måtte vi

ikke komme ud at lege. Vi legede meget ude både sommer og vinter. Knaps Minde havde en stor have, og vi børn havde hvert vort lille havelod, hvor vi kunne så en række radisser. Det store morbærtræ kravlede vi også i, og morbærene smagte pragtfuld, når de blev syltet. Ellers lavede vi husdyr af nogle korkpropper, og legede med dem ude i sandet. Om vinteren blev vi pakket godt ind og så ud at lege. Vi stod også på skøjter nede ved Odden.

Det hændte også, at vi om sommeren fik lov at gå ned på den offentlige badeanstalt nede på Odden. Men det fik en ende, da nogen fra villaerne overfor Odden havde ringet ud på hjemmet og fortalt, at vi sad i en robåd og bandede. At bande var noget, de bestemt ikke ville have.

Vi gik i skole på Th. Langs skole. Der var jo ikke så langt derhen. Det hændte, at vi fik en lussing af læreren, og så skulle vi sige det derhjemme. Så ville vi få een lussing til. Men vi holdt sammen og sladrede ikke om hinanden, så vi fortalte aldrig, hvis vi havde fået en lussing i skolen. En dag kaldte frk. Olsen os ind på kontoret og sagde, at hun ikke kunne forstå, at hun havde sådan nogle artige børn, der aldrig lavede ballade i skolen. Og så opdagede hun også, at det var løgn. Vi blev sendt ned for at skære et ris, som hun så brugte til at give os en røvfuld med, når vi havde trukket bukserne ned. De brugte også som afstraffelse, at vi ikke fik sovs til kartoflerne til aftensmaden. Eller vi blev sendt i seng for at skamme os. Men vi blev ikke mishandlet, det kan man ikke sige.

Jeg syntes, vi kom godt ud af det med vore skolekammerater. Det kunne hælde, at de råbte »børnehjemsunger« efter os, men ellers var der intet. Vi var ligeså godt klædt som de andre. Vi gik i store træsko med jernring om, og jeg husker, at vi rendte hen ad gaden og slog gnister med træskoene.

Det kunne ske, at vi besøgte en skolekammerat en time om eftermiddagen.

Men det hørte sig ikke rigtig til. Vi fik aldrig besøg på hjemmet af kammerater. Jeg husker en gang én, der hed Svend, han inviterede klassekammerater med hjem. Det vidste bestyrerinden ikke noget om. Så måtte hun give kaffe eller chokolade. Men Svend fik besked om, at det ikke skulle ske igen.

I skolen klarede vi børn fra Knaps Minde os godt i gymnastiktimerne. Det syntes vi da selv i hvert fald. Måske var vi mere frie og vant til at løbe rundt og lege i skolen.

Om aftenen bad vi altid aftenbøn og sang en salme, inden vi skulle i seng. Men vi gik mærkelig nok ikke i søndagsskole. For vi blev da godt nok opdraget, om ikke direkte missionsk, så noget i den retning. De to søstre skiftedes altid til at gå i kirke om søndagen. Men vi var aldrig med.

Renligheden kunne man ikke klage over. Vi blev grundigt vasket hver lørdag, og sengetøjet blev skiftet hver anden uge. Alligevel kunne det da hælde, at vi fik lus og lopper. Så fik vi den helt store omgang.

Blev vi syge, kom overlæge Hansen til os. Han kørte i en gammel Ford, som vi

kravlede op og ned ad. Når han så kom haltende og buldrende ud, sagde han: »Kan I så komme væk, I søde små møgbeskidte unger«. Han var en bulderbasse, men en flinker fyr, og vi fik altid en 10 øre eller lignende, når han kom. Jeg kan huske en gang, jeg var syg. Da sagde Hansen: »Jeg kan sgu ikke se, hvad han fejler, men giv ham en kop varm kaffe. Det skal nok hjælpe«. Ja, den slags husker man.

Højtid under frk. Olsen

Højtiderne, de var gode. Julen var den største oplevelse. Bestyrerinden, stuepigen og bestyrelsen mødtes dagen før juleaften, hvor vi fik kaffe og kage. Vi børn skiftes til at rende rundt i byen og invitere bestyrelsen, og det gav en god drikkeskilling. Selve juleaften holdt vi for os selv på hjemmet. Det kunne hælde, at nogle af forældrene kom og holdt jul sammen med os. Vi fik masser af julegaver, der var jo fra hjemmet, fra bestyrelsen og fra vor egen familie.

Julegaverne måtte vi tage med op i seng, og 1. juledag kunne vi ligge og lege med gaverne, så længe vi ville.

Maren Olsen - længst til højre i 2. række - med børnene o. 1920. »Gamle børn« på besøg.

Juletræet skulle ud til Hellig Tre Konger. Men vi børn delte os i to grupper: en gruppe, der ikke ville have træet ud, og en anden gruppe, der ville have det ud. Så stod vi og trak i hver sin ende af det stakels, sølle træ.

Til fastelavn skulle vi bide boller. Bollerne hang i en snor, så vi skulle hoppe for at nå dem. Der var tit nogen, der havde nogle lange næser, men det gik lige godt. Vi fik hver et ris, som vi kunne pynte med papir. Derimod husker jeg ikke, at vi var klædt ud til fastelavn. Nej, det måtte vi ikke.

I påsken malede vi æg. Vi havde høns, der var ude ved vaskehuset. Men dér måtte vi ikke komme.

Når man fyldte år, måtte man selv bestemme, hvad der skulle spises til middag. Jeg kunne så godt lide boller i selleri. Det bestilte jeg altid – det fik de så alle sammen, om de kunne lide det eller ej. Nogle blev da også sure på een. Vi fik ikke fødselsdagsgaver fra hjemmet, men derimod nok fra vor egen familie. Jeg tror nok, at man fra børnehjemmets side bad forældrene om at holde lidt igen med gaverne. Og det var også godt nok, for nogen fik jo en bunke gaver, og andre slet ingen.

Hver tredie søndag havde vi frisøndag, hvor vi kunne komme hjem til ens forældre, hvis man ellers havde nogen. Sommetider kunne man også komme med hjem til nogle af de andres forældre. På frisøndagen fik vi vore søndagsstøvler, knapstøvler på. Derudover var søndagstøjet matrostøj for drengenes vedkommende. Vi skulle være hjemme igen til klokken 8 om aftenen, var vi ikke det, blev den næste frisøndag inddraget. Jeg syntes ikke, det var trist at skulle tilbage søndag aften.

Frk Olsen tog ofte de børn, der ikke havde frisøndag, med på en tur til Ørnsø. Det var vort fristed. Her plukkede vi blomster og blommer. Pigerne flettede kranser af blomster. Vi drenge fangede mange af de små frøer, som vi så smed i sengene til hinanden. Søndag aften fik vi altid to ret-

ter mad. Til daglig fik vi kun een ret. Om søndagen fik vi dessert, det vi dengang kaldte »sne«, altså citronfromage.

Frk. Olsen og moster kunne godt lege med os om søndagen. Det var mest med billedlotteri og spil af forskellig slags. Men til daglig kan jeg ikke huske, at de nogen- sinde har leget med os.

Vi kom ikke på ferieture med børnehjemmet, men vi kunne komme på ferie, hvis vi kendte nogen på landet. Mine ældre brødre havde plads på en gård i Levring, og her var jeg på ferie. En gang var jeg med frk. Olsen og moster på Sjælland, hvor deres familie boede. Hvorfor jeg var med, ved jeg egentlig ikke, men jeg har vel været det eneste barn tilbage på Knaps Minde den sommer.

Ikke et hjem i almindelig forstand

Vi havde det godt, det kan man se nu bagefter. Dengang følte man jo, at man havde det så forfærdeligt. Men det har heller ikke været nemt for to damer at holde styr på 12-14 unger. Det var et godt hjem, men alligevel ikke et hjem i den almindelige forstand.

De børn, man bor sammen med på børnehjemmet, får man ofte et godt kammeratskabsforhold til. Men andre kunne ikke tåle synet af hinanden. De sloges både i skolen og i hjemmet. Jeg tror ikke, at man kan sige, at vi opfattede os som en normal søskendeflok.

Jeg kom ud at tjene, før jeg blev konfirmeret ude på den gård i Levring, hvor mine brødre havde været. En dag kom min far ned på hjemmet og sagde, at nu kunne jeg ikke længere gå dér og blomstre, jeg måtte ud at tjene til føden selv. Han skulle jo betale for mit ophold på Knaps Minde. Jeg havde det godt i Levring.

På mange af mine fridage tog jeg hjem på børnehjemmet og besøgte dem. Man var altid velkommen, så på den måde opfattede jeg Knaps Minde som mit hjem.

Rose Pedersen fortæller

Rose Pedersen, født 1915, var barn på Knaps Minde i 1920'erne. Det følgende er et brev skrevet i april 1987 af Rose Pedersen i forbindelse med arbejdet på Knaps Mindes historie.

»Jeg kom på børnehjemmet, da jeg var syv år, min bror Orla var 6 år. Det var en forfærdelig dag, vi skreg, da far gik fra os, men vi blev rusket til at tie stille. Vi fik tøj på, som andre var vokset fra – ikke nyt tøj, så længe der var noget, der kunne bruges. Selv om det ikke var uniform, så var det tydeligt, at det var børnehjemsunger.

Der var en stor spisestue malet i moccasfarvet det nederste del af væggen og gul øverst, mellem de to farver var der en kant med røde kirsebær. Der var et langt bord og 2 lange bænke, en stol for hver ende af bordet. Vi spiste af blikallerkener med hvid emalje og blå kant. Køkkenet, som lå ved siden af stuen, var ret stort, men pænt trods det, at det var ret gammeldags, her regerede moster, som hun kaldtes. Hun hed Anna Olsen og var søster til bestyrerinden Maren Olsen, kaldet Nosa. Hvor længe de havde regeret dér, da jeg kom, ved jeg faktisk ikke.

I stueetagen lå køkken, spisestue, dagligstue, kontor – og moster og Nosas private stue. På 1. sal lå sovesalene, et stort værelse til drengene, dem var der flest af, et til pigerne og et ekstra værelse med to senge, som blev brugt i tilfælde af sygdom. Midt for trappen lå værelset, som var moster og Nosas soverum, så var der badeværelse med en lang vask, et stort badekar med en stor gasvandvarmer, et par badebænke. Ved den lange håndvask stod vi 5-6 stykker og vaskede os af gangen. I sidebygningen havde vi vaskehus med gruekedel og trækør og en valse til at vride tøjet, dér måtte vi også hjælpe med at vride tøj. Der var også brænderum og koksrum. Vi havde en hønsegård. Der var have rundt om hele huset, ud til gaden var haven med blomsterbede, der var også æbler, pærer og buske med ribs og solbær. I baghaven var der blommer, kirsebær og morbærtræerne. I køkkenhaven havde vi alle grøntsagerne, som vi selv dyrkede. Vi havde alle pligter at udføre. De store piger sørgede for de små, vaskede og klædte dem på inden morgenmaden, som var øllebrød med mælk og et par skiver brød. Jeg

Maren Olsen, til venstre, og Anna Olsen (»moster«), til højre, med børnene o. 1926.

husker ikke, om det var te eller mælk, vi fik til.

Vi gik i skole på Th. Langs skole i Hostrupsgade, vi mødte kl. 8 og gik så hjem kl. 12 og mødte i skolen igen kl. 13. Efter skoletid var der arbejde til os alle. Vi vaskede gulve og fejede og hjalp til i køkkenet. Det var mest pigernes job. Drengene gravede have og holdt gård og udhuse i orden. De huggede brænde. Vi var alle med til at hygge kartofler og luge i haverne.

Moster var aldrig bange for at lange et par øretæver ud, og somme tider for den mindste bagatel. Vi skulle selv stoppe strømper, også drengene. Det foregik i den store dagligstue om aftenen. Om efteråret sad vi i vaskerummet og skrællede æbler og udstenede blommer, og var med til at klargøre alt, som skulle syltes.

Om søndagen blev vi sendt i søndags-skole med 2 femører, som vi skulle bruge til negerdrengen, men han fik dem ikke altid, for slik fik vi kun meget lidt af, så vi blev fristet til at bruge pengene til slik.

Parmo Sørensen fortæller

Parmo Sørensen, født 1934, var barn på Knaps Minde i perioden 1936-1953. Parmo Sørensen har således oplevet Knaps Mindes flytning fra Drewsensvej til Aldersrovej i 1947.

Hjemmet på Drewsensvej

Jeg kom på Knaps Minde i 1936. Egentlig kom jeg for tidligt derud, da jeg ikke var fyldt 2 år. Men mor – som vi kaldte fru Jaede – ville ikke skille mig fra mine tre ældre søskene for de 3-4 måneder. Vi fire søskende kom derfor ud på Knaps Minde samtidigt.

Vi sov 6-8-10 på sovesalen, men sådan var tiderne dengang. Vi havde alle sammen nogle opgave at gøre. Så snart vi begyndte at gå i skole, skulle vi selv rede vore senge

Når der var tid til, at bestyrelsen skulle komme til eftersyn, fik vi vores pæne tøj på, og vi fik legesager, som kun sjældent kom frem. Hele selskabet fik middag og kaffe og kager, vi unger fik jo også kager og god mad. Så snart gæsterne var gået, skulle vi samle al legetøjet sammen og skifte tøj.

Lillejuleaften var den store dag, da var igen bestyrelsen med, vi fik alle en gave, vi fik rigtig julemad, som gæsterne også fik. Branddirektør Grabow tændte julelysene, vi stod i række på gangen og ventede. Det var bare en god aften.

Moster stod for afstraffelsen af ungerne. Der var klø, hvis de gjorde sengen våd, og de store drenge gav hun klø med spanskrør, hun var meget mandhaftig. Nosa var den mere moderlige type, vi var ikke så bange for hende. Men 2 kvinder til at styre så mange børn var efter min mening meget forkert. Nu ikke mere... Med venlig hilsen fra Rose Pedersen...NB. Vi havde da også nogle glade minder såsom udflugter med bus og tog«.

både pigerne og drengene. Drengene rev desuden gangene i haven, gravede i haven, slog græsplæne, og om vinteren holdt vi fortovet fri for sne. Vi havde også hver især en lille have, som vi passede. Mor mente også, at både piger og drenge skulle kunne stoppe deres strømper. Så en gang om ugen stoppede vi strømper. Og hvis vi ikke gjorde det ordentligt, blev det klippet op igen. Min kone siger i dag, at hun har haft megen glæde af, at jeg har kunnet stoppe vore pigers strømpebukser. Vor mor var meget ordentlig, det var nok også nødvendigt med så mange børn. Hun havde meget med, at et stykke arbejde skulle tage så og så lang tid, gjorde det ikke det, var det ikke gjort ordentligt. Hun gik ikke hen for at se, om det var gjort ordentlig.

Børnene ved gyngerne på Drewsensvej o. 1945.

Hadde arbejdet ikke taget den tid, hun ville have brugt, kunne det ikke være godt nok, mente hun.

Vi gik i søndagsskole, hvis vi da ikke pjækkede, ude på Lyngbygade hos pastor Gram. Det var ikke noget, hun sagde, at vi skulle, men vi gjorde det bare, indtil vi blev de her 12-13 år, så holdt vi op, og det sagde hun intet til. Vi gik også i KFUM, drengene, og pigerne i KFUK. Hver aften bad vi fadervor og sang en salme, »Ingen er så tryk i fare...«, inden vi blev sendt i seng.

Når blommerne og kirsebærene blev modne omme i frugthaven, fik vi lov til at gå derom i 10 minutter og spise alt det, vi kunne nå på de 10 minutter. Bagefter skulle vi hjælpe med at plukke resten til syltningen.

Om søndagen kunne vi gå ture. Før tyskerne lukkede af ude på Silkeborg Bad, gik vi flere gange derud, over Funderholme og op til Funder. Så var de små trætte

og blev sendt med tog tilbage til Silkeborg. De store skulle værsgo gå hjem sammen med mor selv. Vi gik meget.

Selvfølgelig kunne vi lave kunster, som alle andre. Som straf kunne vi blive sendt i seng eller få et slag med stokken. Jeg har været med til at binde lagenerne sammen og kravle ned. Det kunne lade sig gøre, fordi der ud for drengenes sovesal var en bankealtan. Men det opdagede hun jo, og så måtte drengene bytte sovesal med pigerne, for dér var ingen altan.

Vi gik i skole på Winthers Seminariums Skole. Jeg har aldrig følt, at vi var anderledes end de andre f.eks. med tøj. Vi blev ikke drillet, og hvis det skete, var sammenholdet stort på Knaps Minde. Vi skulle læse lektie, også selv om vi ingen havde for, så sagde mor bare »I kan godt læse på det een gang til«.

Besættelsestiden

Tyskerne kom tæt ind på livet af os, da de beslaglagde Shell-tanken ved siden af hjemmet på Drewsensvej. Shell-tanken havde fladt tag, og her opstillede tyskerne maskingeværer, det var skam skarpt bevogtet.

Vi knægte havde såmænd et helt godt forhold til de tyske soldater. Vi kunne af og til finde på at smide nogle æbler op til dem, når vi var på rov i haven. Det måtte vi selvfølgelig ikke. Det gik, indtil »de sorte« tyskere kom. De troede, at vi smed æblerne efter dem, så de gik straks til mor. Så fik vi jo ørerne i maskinen og et slag af stokken.

Tyskerne var skyld i, at vi igen byttede sovesal med pigerne. Mor havde opdaget, at tyskerne havde kikkerter, og at de så over til pigernes sovesal. Så byttede vi sovesal, men vi knægte fik streng formaning om, at vi ikke måtte binde lagenerne sammen og kravle ned.

Sabotagen hørte vi også noget til. Da de sprang vandtårnet på jernbanen, lå vi og sov. Det gav et vældigt brag, og vinduerne

blev trykket ind, og glasskår lå og flød over det hele på gulvet og i sengene. Vor mor kom farende for at få os ud, men da hun så, hvor galt det var, skulle vi gå meget forsigtigt og have sko på. Dynerne og lagenerne skulle rystes, og det hele støvsuges. Vi havde en af de gamle Nilfisk-støvsugere.

Der blev bygget offentlig beskyttelsesrum på børnehjemmet. Hele forhaven og 5-6 meter af frugthaven blev brugt. Først benyttede vi vaske- og strygerummet til beskyttelsesrummet. selv da skulle vi pænt lægge vort tøj i vore skabe, og når vi så havde været i beskyttelsesrum, skulle tøjet lægges pænt på plads igen. Der skulle altid være orden.

Under krigen fyrede vi med tørv, og vi store drenge hjalp til med at stable tørvene omme i tørreskuret. Vi skulle også hugge optændingsbrænde til komfuret.

Drengestreger

Vi knægte lavede selvfølgelig kunster ligesom alle andre drenge. Et par af de mere barske var følgende.

Det må have været lige efter krigen. Vi havde været ude at bade på Vestre Badeanstalt – det var det nærmeste for os. På vejen hjem legede vi lidt i skoven, og her fandt vi en kasse tysk ammunition. Den tog vi med hjem og gemte til en lørdag, hvor vi skulle ordne gården. Vi skulle feje, samle papir og grene, og det brændte vi af midt i gården. Det gjorde vi så tit. Men den lørdag byggede vi en lille jordvold om bålet og smed nogle af patronerne ind i ilden. Da de blev varme nok, sprang de. Mor hørte knaldene inde i huset og kom farende ud. Hun opdagede kassen med patronerne og konfiskerede dem, hvad jo var meget naturligt. Det, der ikke var så naturligt, var, at hun smed patronerne i komfuret. Det var jo endnu værre. Pludselig begyndte det at knalde, og vi blev alle jaget ud af huset. Vi kunne ikke lade være at grine.

Hun kunne da godt se, det var galt. »I frække hvalper«, sagde hun så.

En anden gang var vi 5-6 drenge nede i Lunden til tivoli for blandt andet at se på fyrværkeri. Normalt er der både før og efter selve fyrværkeriet 3 store knald, men den dag var der kun 2 knald før fyrværkeriet. Der måtte altså et eller andet sted være en »forsager«. Den gik vi på jagt efter og fandt den. Vi tog den med hjem på sovesalen. Det var en stor tovbombe, vægen i hylsteret var ganske vist brændt, men vi troede, at vi kunne nå at tænde den og smide den ud af vinduet ned foran de voksnes vindue. Men bomben sprang i hånden på ham, der holdt den. Hans tommeltot blev revet løs, og vi andre så farlige ud og var døve i flere dag efter. Mor kom selvfølgelig farende op og fik tilkaldt ambulance. Tommeltotten blev syet sammen igen. Næste dag blev vi andre sendt til hørelægge. Det var for voldsomt, og hun ligefrem græd. Men den slags gør man kun en gang.

Mor var ikke slem til at slå os. Sommetider trængte vi til det. Lavede vi noget for-

Ahlhage o. 1953.

kert, blev vi sendt i seng eller fik et slag af stokken, lykkestokken. Navnet »lykkestokken« havde den, fordi hun havde købt den i Løkken på en ferierejse. Vi mente bestemt ikke, at den var »lykken«.

I lære

Ude på Aldersrovej er jeg ikke blevet afstraffet for kunster. Mor mente vel at jeg var blevet så stor, at hun kunne snakke mig til rette. Det var ikke sådan, at hun var bange for os, slet ikke. Men hun havde ingen straffemidler mod os efter vor konfirmation udover, at vi kunne blive sendt væk. Det var vi fuldt ud klare over.

På Aldersrovej fik vi 3 stuer – spisestuen, dagligstuen og legestuen. Vi store fik lov til at sidde inde i dagligstuen og være os selv. Vi fik også lov til at ryge, dog havde hun først en snak med os, hvor hun kraftigt advarede os imod rygningen – ligesom vi jo gør det i forhold til vore egne børn.

Vi skulle lære et eller andet fag. Jeg måtte selv om hvilket, men i lære skulle jeg. Jeg blev tømrer. Jeg havde haft sløjd i

skolen og på aftenskole, så lidt kendte jeg til det. De ville gerne skaffe mig ind på en læreplads udenbys, så jeg kom til at bo på et lærningehjem. Men jeg ville gerne blive boende hjemme på Knaps Minde, og så fandt de en læreplads til mig her. Den tømrermester, jeg kom til, var ham, der havde arbejdet på hjemmet. Mor spurgte ham, om han kunne bruge en læredreng. Det skulle han til april 1948. Indtil april 1948 havde jeg byplads hos en købmand. Jeg måtte i hvert fald ikke gå og ingenting at lave efter konfirmationen.

At jeg blev så længe på hjemmet viser også, at jeg har haft det godt. Vi var tre lærlinge, der boede på samme værelse. Allerhelst ville man jo gerne have haft helt sit eget værelse, men det var umuligt.

Vi skulle betale en del af vor løn for at bo på hjemmet – skulle det hedde sig. Men da jeg rejste fra hjemmet, fik jeg en bankbog med beløbet indsat. Ja, der blev sørget godt for os. Og da jeg skulle flytte ud i byen, blev jeg ekviperet, så jeg ikke skulle mangle noget et godt stykke tid fremover.

Opstilling ved vaskehuset på Drewsensvej o. 1945.

Holdt kontakten vedlige

Vi kunne altid komme og snakke med vor mor også efter, at vi var flyttet fra børnehjemmet. Jeg fortsatte med at komme derud, og mine børn er kommet der og har været med på ture. Det var ikke kun mig, der var velkommen. Også min kone og min familie har været velkommen.

Det bedste og hyggeligste – som gammelt barn – var at komme ud på hjemmet den 22. december og være med til at pynte

Inger Mogensen fortæller

Inger Mogensen, født 1939, var barn på Knaps Minde i perioden 1941-1956. Det fortalte handler om livet på det nye Knaps Minde på Aldersrovej.

Pligter og hverdag

Vi havde alle vore pligter på børnehjemmet. Nogle skulle feje i legestuen, een skulle holde gangen ved at sætte støvler på plads og stille skoene på række, een dækkede bord osv. Pigerne havde nok mere de indendørsopgaver, medens drengene havde udendørspligterne.

Man kunne godt drille hinanden lidt. Hvis jeg for eksempel skulle dække bord, så gav jeg een, som jeg syntes havde drillet mig, den største gaffel osv.

Vi skulle selvfølgelig alle rede vore senge om morgenen. Og de »skulle være som spejle«, som vor mor sagde. Jeg redte 5 af de smås senge. Så der var drøn på om morgenen. Da jeg blev ældre, hjalp jeg med at få nogle af de små op om natten for at tisse. Jeg havde selv spurgt, om jeg måtte, og jeg var stolt over, at jeg kunne.

Når mor kom og vækkede os om morgenen, sagde hun: »Puh, hvor her lugter vinduet op!« Åh, vi frøs om vintermorgenerne, når hun smækkede vinduet op. Det var ikke meget privatliv, man kunne have på de sovesale. Vi havde et skab selv, hvor vi havde vort tøj og vore private sager. Når

juletræet. Når træet var pyntet og stuen låst af, gik vi ned i madkælderen og smurte os nogle gode madder og sad og hyggede os. Mig og min familie har også holdt jul på børnehjemmet.

Mange af vi gamle børn mødtes på Ahlhagelejren, når børnehjemmet var derude. Min ældste datter har været med på Ahlhage med børnehjemmet, uden at vi var med. Vi har altid været velkomne.

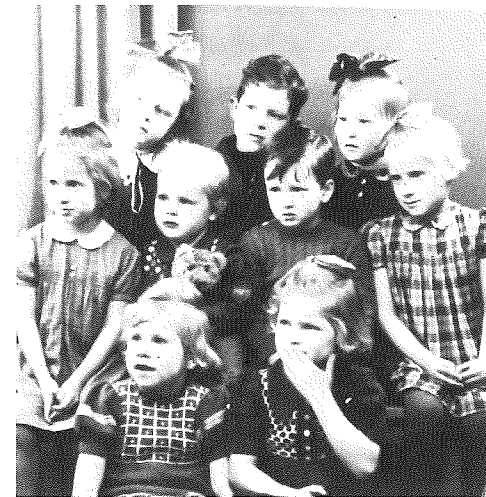
vi blev konfirmeret, fik vi en kommode med lås.

Mor holdt på, at der skulle være orden. En gang havde jeg lagt mit tøj under sengen, istedet for at lægge det på plads i skabet. Da hun så kom op for at se, om vi sov, vækkede hun mig. Så måtte jeg værsgo at hænge tøjet pænt ind i skabet, lige meget hvor søvnig jeg var.

Hver eneste morgen stod mor i hovedindgangen og vinkede os farvel, når vi skulle i skole. Det var pragtfuldt. Jeg mindes ikke, at vi er blevet drillet med, at vi kom fra et børnehjem. Og hvis vi blev, var der et godt sammenhold på børnehjemmet.

Når vi kom hjem fra skole, skulle vi skifte tøj. Dagligtøjet gik i arv mellem os børn. Men skoletøjet måtte vi selv bestemme. Hvert år til pinse fik vi nyt tøj, og vi havde det på til 1. pinsedag. Vort konfirmationstøj måtte vi også selv bestemme indenfor en vis økonomisk ramme. Vi var bestemt ikke ringere klædt på end andre børn, snarere tværtimod.

Om eftermiddagen skulle vi læse lektie en times tid, og ellers legede vi. Vi måtte ikke være i dagligstuen, skønt det bedste, jeg vidste, var at smutte derind for at høre lidt på radioen. Men så blev man gennet ud. Mor havde meget med, at vi hele tiden skulle foretage os noget. Sad man og kig-

Ved fotografen o. 1945.

gede ud i luften, var hun dér: »Har du ikke noget at lave?«, »Hvor er dit sytøj?« »Gå hen og tag en bog og læs«. Vi havde masser af legetøj og spil. Der var dog ting, hun ikke ville have. F.eks. Anders And blade, dem konfiskerede hun og brændte, hvis hun opdagede, at vi læste i dem. Rigtige spillekort måtte vi heller ikke spille med, derimod havde vi børnekort, sorteper og den slags.

Hver tirsdag aften havde vi hyggeaften. Så fik vi rugbrød og franskbrød og en kop the. Kager fik vi kun om søndagen. Når vi så sad dér, stoppede vi vore strømper. Det var meget dejligt, og det gjorde bestemt ingenting, at hullerne var store. Andre aftener kunne mor komme raslende med bolsjedåsen og dele ud. Da vi blev ældre, sad vi ofte inde hos hende selv fredag aften og hørte musik i radioen.

Sengetiderne var klokken 8, halv 9 og 9. Vi kunne godt ligge og snakke lidt, men Ella havde værelse ved siden af, og blev vi for højrystede, bankede hun på væggen og råbte: »Kan vi så få ro!« Mor havde den skik, at vi skulle have et »sommerfuglekys«, inden vi skulle sove. Et sommerfuglekys var at blinke til hinanden. Da jeg blev ældre, sad vi tit inde hos Ella og snakkede en times tid og hørte plader. Ella have

mange plader med Gustav Winkler. I det hele taget knyttede vi os også meget til Ella, og vi kunne snakke om alt muligt.

Opdragelsen

Jeg synes, vi fik en god opdragelse. Jeg har selv prøvet at give mine børn nogenlunde den samme opdragelse, som jeg fik på Knaps Minde. Vor mor var ikke streng, men hun havde sine principper. Hvis man kom for sent ind til bordet, og de var begyndt at spise, og vi gik bare ind ad døren, sagde hun: »Hvad siger man, når man kommer ind?« Så gik man ud og kom ind igen og sagde: »Velbekomme«. Og når vi gik fra bordet, skulle vi sige »Tak for mad«.

Jeg var slem til at vippe på stolen, skønt hun mange gange sagde, at man ikke vipede på stolen. En dag gik stolen i stykker, og så kunne jeg stå op og spise, indtil stolen blev repareret.

Jeg var en lille nervøs een, der aldrig lavede kunster. Jo, det kunne måske hænde. En gang havde vi hoppet i en hæk ude ved Skovriddergården, sådan væltet os ind i den for sjov. Det havde de opdaget og også fundet ud af, at vi kom fra Knaps Minde. Mor stod i hoveddøren og ventede på os. Og da vi gik ind, fik vi et rap med Lykkestocken. Hun slog ikke meget, og hun var altid ked af det bagefter. Hun kunne ikke have, at man ikke var gode venner, inden man faldt i søvn om aftenen.

Vi måtte godt gå i biografen om aftenen eller tage andre steder, blot skulle vi have lov og aftale et bestemt tidspunkt at være tilbage på. Hvis vi ikke overholdt aftalen, fik vi ikke lov at gå ud en anden gang. Hun kunne også godt give en kollektiv afstraffelse, således at en badetur blev sløjftet, fordi en enkelt havde lavet noget forkert. Så var det ikke rart at være ham eller hende, for børn er hårde opdragere på hinanden. Vi fik lov til at gå på danseskole, når vi blev konfirmeret. Men jeg har ikke været til bal eller sådan, medens jeg boede

Aktivitet i haven på Aldersrovej o. 1955.

på børnehjemmet. Ja, faktisk var jeg en ret gammel pige, før jeg kom til mit første rigtige bal.

Hvis mor af en aller anden grund var bortrejst, stod Ella for hjemmet. Så legede vi lege, som vor mor bestemt ikke brød sig om. F.eks. »Antonius«, hvor man er delt op i to hold – et i gården og et ude på vejen. Det ene hold skød så bolden over huset, og når den var grebet, blev der råbt »Antonius«. Holdet med bolden skulle så finde dem, der havde skudt bolden over taget. Hver gang een blev set, sagde man »Antonius«. En anden leg var mørkeput – over hele hjemmet undtagen hos fru Jaede. Ella fortalte altid mor om, hvad vi havde leget.

Højtider

Til ens fødselsdag fik man rundstykke og kaffe sammen med personalet. Ikke alle børnene, kun den, der havde fødselsdag. Om eftermiddagen fik fødselsdagsbarnet en lagkage, som han eller hun delte med de børn, han eller hun nu syntes om den dag. Og de andre blev selvfølgelig sure.

Vi holdt fødselsdagsselskab for 3-4 af vore klassekammerater hver især en dag om sommeren. Ikke på selve fødselsdagen. Børnehjemmet gav kakao, boller og lagkage, og vi fik fødselsdagsgaver af gæsterne. Vi var jo også til fødselsdag hos vore klassekammerater.

Hver anden søndag var det bysøndag, hvor man kunne tage hjem til ens pårørende. Jeg havde ingen, så jeg var altid på børnehjemmet. Lige når de andre rejste, var det lidt trist. Men så vankede der altid lidt ekstra. Jeg har været passet ved Ellas søster, der havde nogle jævnaldrende piger, så jeg ikke kom til at kede mig.

Det bedste var dog julen. Den dag i dag tænker jeg hvert år tilbage på min barnheds jul. Den var fantastisk. Der blev danset om juletræet den 23. december med bestyrelsen, den 24. december og igen den 31. december. Til selve juleaften fik vi altid flæskesteg og risengrød. Og vi havde 3-4 mandelgaver. Ligesom i andre hjem var det altid børnene, der fandt mandelen. Op til julen klippede vi julepynt, pyntede og bagte, men mor var ikke glad for alt for

mange i køkkenet på een gang. »Ud med alle de køkkenskrivere«, sagde hun altid. Og vi måtte slet ikke sidde på køkkenbordet, så var det op i seng.

Vi børn gav vor mor en fælles julegave, hvis vi da ellers kunne blive enige. Sommetider havde nogle fundet på en idé, som vi andre ikke var begejstrede for.

Et hjem

Vi har haft et godt hjem på Knaps Minde. Jeg tror, at vi havde det for godt til, at vi ønskede os andre steder hen – f.eks. til vore biologiske forældre. Selvfølgelig kommer der en tid, hvor man ønsker at få mere klarhed over ens familiebaggrund. Når man blev 18 år, kunne man gå ned på socialforvaltningen og få oplysninger om ens forældre. Men de frarådede mig at tage kontakt til min mor, der levede endnu. Og jeg gjorde, hvad de foreslog.

14 dage før mit bryllup fik jeg pludselig klarhed over, at jeg havde nær familie i byen og omegnen. Det kom som et chok, og jeg fór ud til mor på børnehjemmet. Jeg

var simpelthen så rystet, at jeg ikke tog på arbejde den dag. Men så fik jeg snakket med fru Jaede. Jeg fik også min »rigtige« mor at se, men det skulle jeg ikke have gjort, for hun var så medtaget af sygdom, at det ikke var andet end en trist oplevelse.

Jeg kunne også have fået en uddannelse, men jeg tror, at jeg var al for nervøs til sådan at komme ud. Jeg kom i stedet for over på De gamles Hjem at arbejde, medens jeg fortsat boede på børnehjemmet. Der var mange af pigerne, der fik en uddannelse som frisør, barneplejerske, sygeplejerske osv.

Da jeg skulle giftes, var det meningen, at vi skulle holde brylluppet på La Strada. Men da mor hørte det, sagde hun, at det ville de holde på Knaps Minde, da jeg havde boet dér så længe, og jeg ingen familie havde. Og så holdt de et fint, fint bryllup. Min mands familie var meget imponeret over børnehjemmet. Det havde de slet ikke forestillet sig om et børnehjem.

Mange har jo den forestilling om et børnehjem, at det er et sted for uartige og

Fest på hjemmet. Fru Jaede sidder i hjørnet til venstre.

kriminelle børn. Men det er helt forkert. Jeg kom på Knaps Minde som 2 årig, så det er begrænset, hvor kriminel jeg kan have været. Nej, det var skilsmissebørn eller forældreløse børn på en eller anden måde, der kom på Knaps Minde.

Efter at jeg er blevet voksen og selv fået familie, har jeg holdt forbindelsen vedlige

til børnehjemmet og vor mor. Efter at hun holdt op på Knaps Minde er forbindelsen til Knaps Minde dog gledet ud, men jeg besøger stadigvæk fru Jaede, især på mors dag samles flere af de gamle børn og fejrer dagen hos hende. En overgang havde vi vore egne børn med, men vi blev simpelt hen for mange.

Opstilling på Ahlhage.

Nynne Kerff fortæller

Nynne Kerff, født 1956, var barn på Knaps Minde fra 1964 til 1973.

Børnehjemstøs?

Når folk hører, at man har været på børnehjem, så er man sådan en stakkels een, der har haft det så skidt og så dårligt. Det er ikke min oplevelse. Jeg har ikke kunnet gøre for, at jeg kom på børnehjem, og jeg har aldrig været flov over det. Selv om det ikke er det første, jeg fortæller til folk om mig selv.

Der er blevet råbt »børnehjemstøs« efter mig, men det var i de små klasser. Jeg tror også, at skolen gjorde noget ved det. Men i de ældre klasser har jeg aldrig oplevet at blive drillet, fordi jeg boede på Knaps Minde.

Jeg var nok også selv lidt jaloux på mine klassekammerater i de små klasser, fordi de havde en far og mor. Men senere var det

nærmest dem, der var jaloux på mig, fordi jeg rendte jo både til det ene og det andet. Det havde de andre ikke råd til. Og jeg havde flere at snakke med om mine problemer. Det var lettere at diskutere med Larsens og pædagogerne, for de var jo ikke mine forældre.

Forstanderparret Larsen

Det er ikke meget, jeg kan huske fra fru Jaedes tid. Kun at det hele gik i den samme faste rytme. Ja, jeg ved godt, at det ikke lyder helt pænt, men fru Jaede var jo en ældre dame, og hun forekom nærmere at være bedstemor, end hvad man forstod ved en mor. Og ligesom andre børn kan være flove over, at deres forældre er gamle, så var jeg nok også lidt flov over at have en så gammel »mor«.

Med Larsens var det noget andet. De var unge, ægtepar og havde selv tre unger. Det

Pligt eller opstilling foran fotografen?

var mere som en familie på den måde. I starten var vi lidt spændt på, hvordan det ville gå, når de selv havde børn. Men det gik fint, deres børn gik ind på lige fod med os andre, når de var inde hos os. Der blev ikke gjort forskel.

Vi tiltalte dem som »Larsen« eller »plejefar« og »plejemor«. En overgang ville de gerne, at vi kaldte dem ved fornavn, men det kunne vi ikke finde ud af.

Kort tid efter, at Larsens var kommet, begyndte man at bygge på Knaps minde. Vi skulle have vores egne værelser. Tidligere havde vi boet på sovesale, og selv om det egentlig aldrig havde rørt mig, så glædede vi os til at få vort eget værelse. Hver dag vi kom fra skole, kunne vi se, hvor langt håndværkerne var kommet. Og vi havde peget ud, hvor vi hver især skulle bo.

Det var mærkeligt at få sit eget værelse. Vi fik egne møbler, og vort tøj kom ind på værelset. Værelset blev simpelthen passet og plejet. Om lørdagen blev der rigtigt muget ud, og vi skændtes om støvsugerens. Vaskerummet besatte vi også om lørdagen. Vi kunne også låse ind til værelset.

Dagliglivet under Larsens

Vi skulle selvfølgelig passe vores skole, og om eftermiddagen havde vi en lektiehjælper. Jeg ville egentlig gerne have været ude af 2. real, men det kunne der ikke være tale om, sagde Larsen. Jeg skulle tage 2. real med, og så blev det til, at jeg også tog 3. real med. Børnene på Knaps Minde gik på alle mulige skoler i byen, og hvis det regnede, så kørte Larsen os i skole i folkevognsrugbrødet. Vi måtte ikke blive våde. De mindre blev også kørt rundt til de forskellige klubber om aftenen.

Jeg begyndte at gå i en masse klubber. Vi gik i klubben omme i Amaliegade et par aftener om ugen. Vi måtte også gerne have besøg på hjemmet. En af mine veninder var dér så tit, at selv hendes egen mand troede, at hun havde boet på Knaps Minde. Veninden havde da også både sovet på

mit værelse og været med på sommerferie. Kammerater var altid velkommen, til at begynde med fik de både kaffe og kage, men det blev hurtigt for meget. Så måtte vi nøjes med kaffen.

Vi fik lomme penge, men derudover kunne vi tjene lidt ekstra ved nogle ekstrajobs. Det kunne være opvasken eller smøre madpakker til hele børnehjemmet. Det var et værre mas at smøre madpakker for nogen kunne lide det, og andre kunne ikke. Til sidst blev der lavet en liste over, hvad de forskellige børn kunne lide. Jeg tror nok, at vores mad var bedre end mine klassekammeraters mad. Der var meget pålæg at vælge mellem, så meget har jeg da ikke i dag.

Der er selvfølgelig altid klikker, nogen der går sammen. Men jeg tror ikke, at der var nogen, der var helt udenfor. Man var jo glad for dem alle sammen på en eller anden måde.

Vi havde masser af legetøj og spil til alle aldersgrupper. Bordtennis havde vi i kælderen, og det var ikke så almindeligt dengang med bordtennis i private hjem.

Hvis vi ønskede at gå ud om aftenen, så skulle vi bare sige det og være hjemme til et bestemt tidspunkt. Hvis vi ikke overholdt aftalen, så fik vi ikke lov til at komme ud f.eks. den næste week-end.

Jeg er aldrig blevet straffet korporligt, men jeg husker engang, at vi havde det festligt på mit værelse, vi har nok larmet meget, og der har nok også været spiritus med. Da fik jeg ikke lov at komme ud den næste week-end.

Vi måtte gerne være på værelserne, og her kunne vi sidde og høre musik. Den gik på fuld drøn. Jeg fik en rejsegrammofon i konfirmationsgave, og senere købte jeg en spolebåndoptager. Det fik vi lige så tidligt som kammeraterne.

Dengang boede vi længe på børnehjemmet, og vi fik et nært forhold til personalet. Men selvfølgelig var der nogle bestemte blandt pædagogerne, man knyttede sig

Første skoledag fra Aldersrovej.

mest til. Der kom hele tiden nye børn, men de gled bare ind. De skulle ikke først prøves.

På egne ben

Det var underligt at komme ud i byen at bo. Jeg kunne ikke rigtig finde ud af det, så i starten drøede jeg ud på børnehjemmet og spiste og snakkede med dem. Jeg fik et værelse omme i Nygade, og jeg havde da også en værge, jeg kunne snakke med, hvis jeg fik problemer med skolen, med penge eller med mig selv.

Jeg var nok noget usikker på det hele i starten. Vi havde levet meget beskyttet, og lige pludselig skal du klare det hele selv – få pengene til at slå til, få dit tøj vasket på møntvaskeri og lave din egen mad. Jeg kan huske, at jeg i lang tid levede af kage, kage og atter kage. Og så smuttede jeg hjem på hjemmet og fik aftensmad. I dag har de

vist en helt anden »udslusnings«-ordning, og det kunne jeg nok også godt have haft brug for.

Heldigvis gik jeg på handelsskole og fik kammerater her, og kort tid efter mødte jeg min nuværende mand.

Knaps Minde har jeg hele tiden kunnet vende tilbage til, hvis jeg havde behov for det. Jeg har altid fået en kop kaffe eller spist med, hvis jeg var på besøg. Man havde på fornemmelsen, at Larsens på en eller anden måde fulgte med i, hvordan det gik de gamle børn, der var flyttet ud. Da jeg fik min datter, Nadja, i 1980, troppede mange af de gamle børn op på sygehuset og Ella og Larsens med et par af deres børn. Det varmede, og det var trods alt 6-7 år efter, at jeg var flyttet fra Knaps Minde.

Jeg har også haft Nadja med på Knaps Minde, og hun synes det er spændende. Og et par week-ender har de også passet hen-

de, når jeg var på arbejde. Nadja har jo ikke nogen mormor og morfar til at være barnepige. Men hun er der kun, når Ella er der, for jeg ved, at hun vil se efter hende.

Vi blev selvfølgelig spredt for alle vinde, da vi flyttede fra Knaps Minde. Men jeg holder da forbindelsen vedlige på den måde, at vi ringer sammen af og til ved særlige lejligheder, f.eks. hvis de får et barn.

Noget af det værste ved at flytte for sig selv var julen. På Knaps Minde var man

vant til det kolossale juletræ, masser af pakker og mange børn og voksne. Og der var julepynt over hele hjemmet. Hos sig selv blev det jo kun til et indskrænket juletræ og ganske få mennesker.

Knaps Minde vil jeg altid kunne vende tilbage til. Det føler jeg, og hvis jeg en jul skulle komme og sige, at jeg ikke har nogen familie, så er jeg også sikker på, at jeg den dag i dag kan holde jul på hjemmet.

Gården på Aldersrovej.

Anvendt materiale

Beck, Ludvig:

Anders og Dorothea Stephansen og deres spor. (1941).

Christensen-Ordrup, Carl:

Danske børnehjem i billeder og tekst. (1900).

Eskesen, Eske M. (m.fl.):

Danske opdragelsehjem i billeder og tekst. (1926).

Gejl, Ib (red):

Under Værgerådet. Forsømte og »forbryderiske« børn i Århus 1905-1915. (1967).

Gejl, Ib (red):

Byens børn. Århusbørn i lys og skygge. (1983).

Larsen, Keld Dalsgaard:

Arbejderliv og faglig organisering i Silkeborg 1840-1940. (1984).

Larsen, Keld Dalsgaard:

Fra flække til købstad. Silkeborgs historie 1844-1925. (1986).

Nielsen, Beth Groth:

Anstaltbørn og børneanstalter gennem 400 år. (1986).

Nørgård, Jens:

Træk af Jysk børneforsorgs historie (i Jysk børneforsorg 75 1906-1981). (1981).

Perch, Poul W.:

Træk af det danske børne- og ungdomshjems historie. (1985).

Skolehjemmet Himmelbjerggården 1897-1947. (1947).

Silkeborg Avis (Midtjyllands Avis fra 1974), Silkeborg Social-Demokrat, Silkeborg Folkeblad, Silkeborg Venstreblad. Diverse årgange.

Udklipssamlingen på Lokalhistorisk Samling i Silkeborg.

Udklipssamlinger, private, hos Inger Larsen, Astrid Jaede, Ella Grauting og C. Knaps Minde.

Tage Bundgaard:

To notater om Knaps Mindes oprettelse og dets historie. Indsamlet og skrevet i anledning af Knaps Mindes 75 års jubilæum i 1962 (7 maskinskrevne sider).

Samtaler med:

Astrid Jaede, Ella Grauting, Thorkild Knap, Frederik Ottendal Nielsen, Rose Pedersen, Anna Jacobsen, Gudrun Wessel, Parmo Sørensen, Inge Mogensen, Nynne Kerff, Inger Larsen, Nikolaj Nielsen, Grethe Nielsen, Hans Moselyst, Gunnar Dalgaard og Henning Dammeyer.

Tak til alle!

Forstandere på C. Knaps

Minde

Enkefrue Højlund	1887-1894
Mathilde Mygind	1894-1902
Jensine Jensen	1902-1915
Maren Olsen	1915-1934
Astrid Jaede	1934-1969
Erlin Larsen	1969-1983
Eller Mosegard, konstitueret	1983-1985
Hans Moselyst	1985-1986
Lene Carlsen, konstitueret	1987
Peter Mortensen, tiltrådt pr. 1.5.1987	1987-

C. Knaps Mindes bestyrelsesformænd

Frode Arntzen	1902-1905
M. Grabow	1905-1935
Axel Gram	1935-1965
Thorkild Knap	1965-1976
Henning Dammeyer	1976-